

»Ano,« řekla Heda.

Rozloučil jsem se a Pavel mě doprovázel ke dveřím. Stál jsem na ulici a hlava se mi točila, měl jsem peníze, měl jsem na dlouhou dobu vystaráno. Tak tedy končí tento den. Otevřu si doma okno a budu dýchat letní vzduch, přijde kocour Tomáš mě poprosit, abych ho pohladil, budu se dlouho dívat ven, až se bude stmívat, a ještě pak se budu dívat do noci, budu myslet na Růženu a v kapsičce u kalhot, pečlivě složeny a ukryty, mě budou hrát peníze.

VIII

Seděl jsem s Tomášem na zahrádce, krčili jsme se, aby nás nebylo vidět z ulice, lidé by řekli, že se tady pová-
lujeme, zatím co každý pracuje.

»Vidiš, Tomáši,« řekl jsem, »je to již jisté, že ses narodil na nešťastné planetě. Nejdříve tě vsude vyháněli a tloukli, musil jsi utíkat před kameny, plechovkami a klacky, pak sis myslil, že si polepšíš, když ses nastěhoval ke nuně. Ale povídali, že mu hráli. Dověděl jsem se dnes, že tě pro-
hlásili za nepřátelské zvíře, a nyní budeš sdílet můj osud, jestliže jim ovšem neutečeš. Těžko by tě asi chytali, umíš šplhat po stromech, zalézat do děr a skákat přes hřebeny střeš. Nepotřebuješ ani papíry, nemáš občanskou legiti-
maci. Ale nebuď zase příliš vypínavý, mají revolvery a pušky, a to je velmi zlé.«

Seděli jsme u záhonu, na jehož konci vyrůstala květina, které se říká »měsíček«. Sedával jsem rád u této květiny, neměl jsem však rád její žlutou barvu, která mi připomínala pásky úředníků ve Sřešovicích, Tomáš ležel vedle mne v trávě, vypadal nyní lépe, ač mu línala srst, zpo-
hodlněl, naučil se dlouhému poléhávání a jen málokdy se vydával na cesty.

»Mám peníze, Tomáši; odkud myslíš, že pocházely dnešní brambory a falešná jitrnice? A slibuji ti, že budeš jíst se mnou opravdové maso, protože mám hodně peněz a já ti musím vynahrádit, že tě prohlásili za nepřátelské zvíře, aniž se tě zeptali na tvé mínění. Jen se musím někde

optat, kde se dostane maso „na černo“. Je to velmi nebezpečné a já nikoho neznám. Znal jsem dříve spoustu lidí, ale nyní nevím, mám-li je navštívit, třeba by mě vyhodili. Ležime na trávě a díváme se mezerami plodu, vidíme jen nohy lidí, copak můžeš uhládnout podle nohou, jak vy-padají? Raději ti budu vypravovat o poslední schůzce s Růženou, je to smutný příběh a musím ti jej vypravovat nyní, a nikoli na noc, protože svítí slunce a lidé se pro-cházejí po chodníku, protože ležime tady příkřeň a nikdo nás nevidí.»

»To je konec,« řekla Růžena. Byla tenkrát zima, šli jsme po nábreží, řeka byla zamrzlá, šli jsme vedle sebe, protože Růžena měla ruce schovány v rukávníku. »Nyní je již pozdě, nemůžeme odjet, ostatně v takové době bych ne-mohla opustit Jarku.«

»Prohrál jsem, protože jsem byl zbabělý,« řekl jsem, »protože jednou nastane hodina, kdy se člověk musí roz-hodnout. A já jsem zavíral oči a cpal si prsty do uší, dovedl jsem jen zbytečně čekat. A hodina minula.«

»Mám tě ráda, ale to ti nepomůže...«

»Nic mi nepomůže, i když si budu do nekonečna opa-kovat, že lidé se scházejí a rozcházejí.«

»I když se mají rádi,« řekla Růžena, »stejně bude válka.«

»Nezáleží mi na válce, nevím o žádné válce, všechno skončí, když se již nikdy nesejdeme.«

»Budu tě mít vždycky ráda.«

Šli jsme mlčky po nábreží, Růžena nyní přidala do kroku.

»Sednu si tady na stanici do tramvaje. Sbohem, Pepíku.« To je onen příběh, Tomáši, stejně mu nerozumíš. Kdy-bys ty mi mohl vypravovat příběhy, byly by to příběhy o věcech prostých, o rvačkách na střechách, o šplhání na větvích a o slídění v trávě.

Ležel jsem a přemýšlel, kde bych si opatřil maso, vy-mýšlel jsem si plány, že půjdu do hospody, kam mě zavedl Wiener, ale řekl jsem si, že mě tam nikdo nezná a nikdo mi nebude důvěřovat. Znal jsem tam jedině

Wienera, ale ten odjel do Lipy. A pak jsem si vzpomněl na dělníka s modrou bandaskou, s kterým jsem se setkal na kopci, Materna se jmenoval a křestní jméno měl jako já, Josef. Věděl jsem, kde bydlí, šel jsem přece kolem jeho baráčku, na dvoře byla studně s rumpálem. Mohu mu přece důvěřovat, vždyť se mnou mluvil až příliš otevřeně. Věděl jsem, že po městě chodí udavači, tváří se podivně a spiklenecky, zaposlouchávají se do vět, které lidé mezi sebou vyměňují v trafikách, dívají se na obálky knih, které s sebou nosí dívky, aby je četly v tramvajích. Věděl jsem také, že přístupují k chodcům a vyltávají se jich, nevědí-li něco nového, aby něco probreptli, že po-slouchají cizinu. Nesetkal jsem se ještě s žádným z nich, nemluvil jsem nikdy s cizím člověkem a nikdy jsem neodpovídal, když mě někdo cizí náhodou oslovil. Co mohou říci o mně sousedé? Že bydlím v rozbořeném ba-ráčku, chodím si vybírat hubené příděly do krámu, že si nosím hrnec krve od řezníka Halaburdy a čerpám vodu z pumpy do vědra. Mohli by mě ovšem udat, že přecho-vávám kocoura Tomáše, ale každý ví, že Tomáš je tulák, že běhal v cizích zahrádkách jako loupežník, a jistě jsou rádi, že si nyní našel útočiště. Nikoli, Tomáše mi nebude nikdo zazlívát. Jednou byl u mne udavač, chtěl zjistit, mám-li radioaparát, ukázal jsem mu svou mansardu, prohlédl si celý dům od sklepa až na půdu a nikde nic nenašel.

»Všechny vás otrávit jako krysy,« řekl, »o příštích vánocích tady nebudete.«

Mlčel jsem, musil jsem mlčet, věděl jsem, že si tento člověk chodí pro krev, jako já chodím k řezníku Halabur-dovi, jenže dostává za ni zapláceno. Neměl jsem žádné chuti dopomoci mu, aby si vynahrádl ztrátu času. Dělník s bandaskou nepatřil jistě k těmto lidem, byla to obyčejná modrá bandaska, do které se nalévá zapražená potévka nebo černá brynda. Pak se z ní pije rovnou na tovarním dvorku mezi rezavějšími železnými pruty a škvárou.

Vstoupil jsem do dvorku, prošel zahrádkou a zaklepal

na nízké dvéře. Přišla mi otevřít jakási stará žena. Zeptal jsem se:

»Bydli tady Josef Materna?«

»Ano, to je můj syn. Co mu chcete? Protože myslíte-li si, že přijme nějakou práci, tak to abyste šel rovnou domů. Má té dřiny ve fabrice dost.«

»Ne, přišel jsem jen tak na návštěvu. Pozval mě jednou. Je doma?«

»Je. Sedí tamhle v pokoji, má tam nějaké kamarády.« Zaklepal jsem a vstoupil do malého pokojíku. Byla tam velká postel, na které seděli dva lidé, stolec, na kterém se válely různé kovové součástky a ke kterému byl přišroubován malý svěrák, a židle, na které seděl Josef Materna.

»Dobrý den,« řekl jsem.

»Co si přejete?« zeptal se mě nějak ostrým hlasem, byl zřejmě v rozpacích a pokládal mě za veřelce. Jeho kamarádi se dívali na mne nepřátelsky. »Aha, to jste vy,« vzpomněl si, »už vím, mluvil jsem s vámi tamhle na kopci. To nic,« obrátil se k lidem na posteli, »všechno je v pořádku. Sedněte si také na postel, nemáme tu židle.« Sedl jsem si na okraj postele a mlčel jsem, nevěděl jsem, jak bych mu řekl, že potřeboju, aby mi opatřil maso, když tu byli cizinci, a nechtělo se mi vyvolat ho do hrádky, aby nás neviděli lidé z ulice.

»Já nevím, zdali jsem přišel vhod,« řekl jsem, »mohl bych přijít jindy.«

»Jen pěkně sedte, to jsou kamarádi z fabriky, tohle je Franta a tohle Olda. A vy se jmenujete Josef jako já, že ano?«

Mlčeli jsme. Pak řekl Olda:

»Tak ty říkáš, Pepíku, že už to začínají prohrávat. Ale slyšel jsi ty jejich fanfáry? A viděl jsi, jak se naparuje a usmívá inženýr Johann?«

»Tuhle válku vyhrájeme my. Je to jejich válka, ale my ji vyhrájeme, pomláti v ní spoustu lidí, ale nakonec ji přece vyhrájeme.«

Mluvil jeden přes druhého, skákali si do řeči, říkali jména lidí, měst a krajů, které jsem neznal, odvolávali se na knížky, o kterých jsem nikdy neslyšel. Připadal jsem si zbytečný v této zábavě, slyšel jsem prudká slova, jejichž smyslu jsem nerozuměl. Rozhlížel jsem se po pokoji a objevil jsem na skříní radioaparát, byl to zřejmě amatérský výrobek.

»Proč mlčíte jako zařezaný,« řekl Materna, »nebojte se, tady jste mezi svými.«

»Nevím, co bych vám mohl vypravovat. Nechodím mezi lidí, noviny nečtu a nemám radioaparát.« A pak jsem se nakonec odhodlal. »Víte, já jsem vás přišel poprosit, abyste mi opatřil nějaké maso.«

»Jaké maso? Já přece nejsem žádný černý obchodník, já jsem zámečnick.«

Koktal jsem, že jsem již dlouhou dobu nejedl nic pořádného, že jsem vyhladovělý, že dostávám na lístky jen brambory a chleba a náhražku cikorie, že jsem nyní dostal náhodou peníze a že nikoho neznám, kdo by mi opatřil něco k jídlu.

»Nu, dobře, tak vám tedy dám masový lístek a kamarádi také něco přidají.«

»Ale když mi není masový lístek nic platný, nesmím nakupovat maso u řezníka.«

»Tak dobře, dáte mi peníze a máma vám nakoupí. To se rozumí za maximálku.«

»Ale to nejdě, vždyť byste na mně prodělal.«

Díval se na mne nechápavě. A pak se rozesmál:

»Ale to jsou přece všechno nesmysly. Já vím, jak to je, vždyť si musíme pomáhat. A omastek vám opatřím také, ale to už na černo, chodí k nám do fabriky takový člověk, tak mu řeknu. A už o tom nemluvmé.«

Začali mluvit o tovarně, o lidech, které jsem neznal, mluvili jakousi hantýrkou, kterou jsem ještě nikdy neslyšel, nerozuměl jsem ničemu a zase se díval po pokoji, ale byl jsem spokojen, dostanu maso a omastek, jednou se budu moci do sytosti najíst.

»Musím už jít domů,« zvedl jsem se s postele, »mám nařizeno, abych byl doma v osm hodin.«

»Nu, když se staráte o ta pitomá nařizení! Ale počkejte, řeknu matce, aby vám něco dala na cestu, pekla dnes buchty.«

Vracel jsem se domů za světla, šel jsem úzkou pěšinou kolem zadních dvířků domů. Tomáš mě již vítal u branky. Šli jsme spolu do světnice, dal jsem mu kus buchty.

»Tomáši,« řekl jsem, »patrně jsem se již odnaučil s lidmi mluvit. Umím odpovídat na dotazníky, ale to není žádná řeč. Vždyť jsem prochodil hodiny s Růženou, vykládal jsem jí o tom, co se děje u nás v bance a co jsem uviděl na ulici, mluvili jsme spolu o filmech nebo si říkali, jak utečeme a jak se zařídíme v cizině, jaká jídla bude Růžena vařit, opakovali jsme si cizí slova, jak jsme si je pamatovali ze školy, a někdy jsme si říkali básně. Neměli jsme nikdy nouzi o slova, ačkoli jsme také dlouho mlčeli, ale to mlčení bylo lepší než naše řeči. Byl jsem mezi lidmi, Tomáši, a nemohl jsem ze sebe vypravit slovo, nakonec jsem jen vykřikl, že mi chybí maso a že mám hlad.«

Vytáhl jsem roztrhanou mapu, ve které jsem měl několik snímků a dopisů od Růženy, byly tam mé nějaké škrábanice, zapisoval jsem si všelicos, když jsem měl dlouhou chvíli, když jsem se nemohl setkat s Růženou a nemohl jí psát. Četl jsem svá slova a nerozuměl jim, byla nějaká zbytečná, byla to hloupá slova, nepodobala se vůbec oněm slovům, která si mezi sebou vyměňovali u Josefa Materny.

»Asi jsem již mrtev,« řekl jsem si, »asi pluje má mrtvola po řece, je zaháněna proudem do rákosí a povodní zpět do řeky, asi se zastavuje na své cestě na nábreží velkých měst a lidé se od ní odvracejí s odporem, protože je fiolová a nafouklá, odstrkuji ji háky do řeky, a tak stále pluje a nemůže spočinout v zemi. Možná, že dovedu mluvit jen s mrtvými, protože mají jinou řeč než ostatní lidé, a s udavači, kteří se této řeči naučili, aby mohli

olupovat mrtvoly. Možná, že dovedu mluvit s Tomášem, protože je také zdechlina, po které lidé házejí klacky a plechovky, aby ji zapudili. A také s Růženou mluvím, která je stínem, která snad nebyla nikdy na světě, patrně jsem ji stvořil v dýmu, čmoudu a zápachu, když jsem se převaloval a házel sebou celé noci ve spacím pytli, aby byla paprskem, který pronikne trhlinou zatmění.«

IX

Bylo teplo na podzim onoho roku, měli jsme se dobře s Tomášem, naučil jsem se šetřit v oněch dobách a věděl jsem, že s Pavlovými penězi vystačím dlouho, Josef Marterna mi obstaral maso a omastek a také nějaké cigarety, nikdo mě příliš neobtěžoval. Někdy přicházeli poslové z obce s novými vyhláškami a všelijací kontrolóri, neměl jsem z nich již nyní takový strach, byl jsem uznán za nemocného a měl jsem papír, na kterém to bylo napsáno. Nechodil jsem do města, nevěděl jsem ani, kam přestěhovali Pavla z jeho bytu, strýce jsem již nesměl navštívit. Kocour Tomáš žil nyní se mnou, nechodil již vůbec na toulky, stal se z něho usedlý kocour, který nevytáhl paty z domu, bylo to velmi zlé, ale myslil jsem, že přece jen nepozbyl pověsti tuláka, takže se o něho nebudou starat úřady.

Seděl jsem doma a opakoval si slova z učebnice angličtiny, kterou jsem si kdysi koupil, když jsme chtěli utéci s Rúženou do ciziny. Teprve nyní jsem si ji vytáhl, abych nějak utloukl čas. Byla to příručka pro nějaký kurs, nebyla v ní uvedena výslovnost, ale nevdalo mi to, opakoval jsem si slova po svém, bylo mi jedno, jak se vyslovují, protože nikdy již neuteku do Anglie, učil jsem se tímto slovům, protože to byla slova cizí, protože vypravovala o jiném světě. Venku byl déšť a vlhké kolo na stropu nabývalo opět podoby korábu, plul jsem nyní na anglické lodi a procházel se na její palubě s Rúženou,

usedali jsme do lenošek a dívali se, jak poletují kolem lodi rackové.

»Brzy již přistaneme,« řekl jsem, »země je blízko.«

»Jak to víš?« zeptala se Rúžena.

»Rackové nelétají nikdy daleko od pevniny.«

»Já myslím, že se v té zemi neztratíme, když toho tolik víš, Pepíku, mne by to nikdy nenapadlo.«

»Nemůžete si už jednou opatřit zvonek? Stojím tady na dešti již půl hodiny a bouchám na dveře,« křičel člověk, kterému jsem přišel otevřít, když jsem slyšel bouchání na dveře. Poznal jsem ho, byl to posel z obce. Nevyzval jsem ho ani, aby vstoupil do mansardy, neměl jsem nejmenší chuti mu ukázat Tomáše. Stáli jsme u dveří, které zůstaly otevřeny, zvenčí se dral vlhký vzduch, nechápal jsem, proč se tak rozčiluje člověk, který mi nese vyhlášku, ve které je nařízeno, že smím jezdit ve vlaku jen v posledním vagonu, vyhlášku, které jsem vůbec nerozuměl, protože jsem měl podle jiné vyhlášky přísné nařízeno, že se nesmím vzdálit z okruhu města.

»Nemám peníze na zvonek a také mi nikdo nesmí prodat elektrický drát, čel jsem to v jednom vašem nařízení, dejte mi tu novou vyhlášku.«

»To je obsílka,« tvářil se posel důležitě, »máte se do-
stavit na obec.«

Neptal jsem se ho, co mi chtějí, zvykl jsem si, že si poslové nasazují škrabošku tajemství, snad jim to dává radost a zadostučinění, že obcházejí domy v podobě heroldů nešťestí a zkázy.

Nahoře v mansardě jsem se podíval na obsílku, bylo tam napsáno, že se mám dostavit do jakési úřadovny a v závorce bylo »pomocná služba«. Polekal jsem se toho slova, věděl jsem, že nyní nebudu celou noc spát a že se budu marně dohadovat jeho smyslu, věděl jsem, že mají nyní slova jiný, hrozivý význam, bál jsem se slova »pomoc« od oné doby, kdy jsem uviděl tabulku odvodní kanceláře.

»Jednou se budeme musit rozloučit,« řekl jsem Tomá-

šovi, »musíš být připraven, že nastane onen okamžik. Odkázal bych ti tento dům, abys měl nějaké útočiště a nemusil se foulat po cizích zahradách, ale nepatří mi. Přimluví se za tebe u Josefa Materny, je to dobrý člověk, snad se tě ujme, ale slibit ti nic nemohu.«

Vzal jsem si zase učebnici angličtiny a snažil se opakovat si cizí slova, ale slova mi utíkala, byla nepřátelská, nezvala mě na žádnou loď. Vzal jsem si starý gumový plášť a vyšel do deště, obcházel jsem zadní dvory a také jsem minul Maternův baráček, ale nevstoupil jsem do něho, nevěděl jsem, co bych u Materny dělal. Chodil jsem v dešti, abych se unavil, abych nemusil myslit na slovo »pomoc«, šel jsem v polosoumraku, kolem slepých, zatemněných oken, přeběhl jsem rychle kolem vily udavače. Měl otevřené okno, bylo slyšet, jak z jeho skřínky řve naplno skřehotavý hlas komika: »Ajvaj, ajvaj, ajvaj- vaj, my nesmíme na tramvaj.« Byl jsem již daleko za vilou a stále jsem slyšel tento hlas, poznal jsem jej dobře, chodili jsme někdy s Růženou se zasmát do jeho divadla, věděl jsem, že je bohatý, že má automobil, proč se tedy tolik raduje, že musím chodit pěšky v roztrhaných botách s ochlpenou podrážkou?

Vrátil jsem se k Tomášovi promoklý, zatopil jsem si v bubinku, abych si ohřál večeri.

»Je to jejich válka, ale my ji vyhrajem,« řekl Josef Materna. Pamatoval jsem si dobře tato slova. Nebylo mi nic do této války, nechtěl jsem ji vyhrát, chtěl jsem jen žít, kličkoval jsem mezi sloupy vyhlášek, lehával jsem na dvorku a dotýkal se stěbělek trávy. Nebylo ani třeba, aby se radoval bohatý komik, že nesmím jezdit tramvají, přál jsem mu tuto radost, protože i bez tramvaje jsem mohl žít.

»Selmosmrťiči,« řekl jsem si, »ne, to není nic pro mne, nerozumím tomu. Pro mne se hodí chodit do parku s Růženou a dívat se, jak po jezírku plují kachničky vedené starou kachnou, plují ve vyrovnaných řadách a kachna je učí potápět se; pro mne se hodí ležet na břehu řeky

s Růženou, splétat prsty s prsty její ruky a snít o parníku, který nás odváží do ciziny.«

Chodil jsem po úřadovných obce a vyplával se na kancelář, kam jsem byl vyzván, vyplával jsem se na »pomocnou službu«, ale všichni se na mne dívali nechápavě, nikdo nevěděl, co je to »pomocná služba«, kancelář měla jistě jiné jméno. Vstupoval jsem do různých úřadoven, zastavoval se u dveří, všude bylo plno lidí a všichni horlivě pracovali, odpovídali nevrle, nebyli rádi, vyrušili-li je někdo z práce, teprve kdesi v jedné kanceláři ve čtvrtém patře mi řekli, že by »pomocná služba« mohl být pracovní úřad, ale že jej musím hledat pod tabulkou »sociální péče«.

»Tak přece mi přiděli nějakou práci,« řekl jsem si, »nyní již rozumím, jaká je to pomoc.«

»Máme pro vás lehké zaměstnání,« spustil na mne úředník, u jehož stolu jsem se hlásil, »budete sem chodit do této budovy dvakrát nebo třikrát do týdne v noci na tak zvanou pohotovost. Přijdete před osmou hodinou a odejít můžete ráno v sedm. Samozřejmě je to neplacené zaměstnání. Ale jak vidím, bydlíte daleko, dostanete na ony dny povolenky na tramvaj.«

»Mám k vám prosbu,« řekl jsem. »Znameená to, že jsem nějak začleněn?«

»Ano.«

»Mohl bych se tedy dát ostříhat ve vaší holírně?« Podle vyhlášky, kterou mi doručil posel z obce, měl jsem zakázány všechny holírny. Ale když jsem po úřadovnách hledal »pomocnou službu«, objevil jsem jakýsi přístěnek, na kterém bylo napsáno »umyvárna«, a pootevřenými dveřmi jsem zahlédl, že tam lidé sedí na židlích a jsou obsluhováni holiči v bílých pláštích.

Byl jsem v dobré náladě, když jsem odcházel z budovy obce, měl jsem ostříhány vlasy a povolenku na jízdu tramvají.

»Nejsem holič,« řekl mi člověk, který mě stříhal, »měl jsem obchod s gramofonovými deskami. Nejoblíbenější

deska byla tenkrát „Ramoná“, ta se prodávala jako housky.«

»A jak se prodávala deska „Always“?«

»Také se po ní lidé hodně ptali. Stříhat lidi je hloupá práce, na to by měla být vodička.«

V rozmezí večera a jeho polostínu jsem vystoupil do čtvrtého patra budovy obce. Šel jsem čtvrtí, která byla skřčená, hrbila se, jako by na ni dopadaly úderý a černá radnice se již zmitala v bolestných křečích. Lidé se v ní drželi stěn, aby ušli ranám, jež se těžce snášely na domy. Oeť jsem se mezi lidmi, byli to starci a neduživci, v místnosti byly kavalece se špinavými a potrhanými pokrývkami, stěny byly otlučené a v koutě se válely kbelky a košťata.

»Máme snad hasit požár?« ptal jsem se lidí. »S tímhle?«

»Nikoli,« řekl mi člověk podobající se soudku, jehož hlava byla olýsalá a který se podobal cirkusovému šašku, »v těch kbelcích je bílá barva a tou máme natírat a zamazávat nápisy, které namalovali v noci jiní lidé. Ale jenom tehdy, když na to policie nestačí. Pak se ozve telefon a my vyjdeme s košťaty a kbelky do ulic. Nebojte se, nestává se to často.«

»Chybí nám vůle, ale máme ještě dost vůle, abychom podléhali vůli jiných. A jestliže Kant...« řekl člověk s brýlemi, který seděl na pelesti.

»Přestaňte s Kantem, nevím, kdo to je, jsem docela šťasten, že tady jsem, jsem vždy šťasten, když nemusím být doma a poslouchat věčné škemrání ženy. Pane, víte, co to je sedět doma? Byl jsem obchodním cestujícím a vrátil jsem se domů jen na neděli.«

»Nebude žádných obchodních cestujících, až přijde čas. Ukažte mi v bibli, kde se mluví o obchodních cestujících? Jsou všichni nečistí, protože nemohou na cestách zachovávat předpisy. Jak by si mohli ve vlaku připravenovat řemínky na zápěstí? Nikdy je nezavolá Hospodin do svého stánku,« řekl člověk skloněný nad tlustou knihou s hebrejskými písmeny.

»Všichni budou spaseni, všichni, kteří se upřímně kají,

praví naše církev, a to je jediná církev, která je správná, měl jste se obrátit k unitářům, dokud byl čas.«

»Co to je? Byl by to dobrý název pro kořalku, škoda, že už v tom nepracuji, starému Lobosickému by se to jistě bylo líbilo, měli jsme vždycky největší práci s vymýšlením názvů na kořalky.«

»Dům se mi boří,« řekl jsem, »a mám kocoura Tomáše. Nikdy spolu nesedáme večer na zahrádce. Je to nebezpečné.«

»Žil jsem v Bahias Blanca, v houštinách číhali Indiáni s otrávenými šípky, lidé padali jako mouchy bahenní zimmici, to bylo opravdu nebezpečné.«

Vyšel jsem na balkon, abych se nadýchal vzduchu, točila se mi hlava z řečí, kterým jsem nerozuměl a do kterých jsem nemohl zasáhnout. Viděl jsem pod sebou městskou čtvrt v černé hluboké propasti, volala marně z hlubin Pána, byla nyní ještě menší a ještě více se hrbila černou chudobou veteše. Nepatřila již do světa, byla trpěna z milosti, zdálo se, že v ní bydlí jen stíny zavřených, byla to vůbec čtvrt stínů, jež neměla nic společného s ostatním městem. Díval jsem se na hřebeny střech, abych nemusil hledět ještě hlouběji do propasti, ale i ty se křečovitě svíjely. »Můj strach je malý,« řekl jsem si, »můj strach trčí mezi holými popraskanými zdmi a uléhá u rozbitého bubínku, ale tady již odedávna sídlí strach, tady vždy klepala smrt na každý dům desetkrát zbořený a znovu postavený.« Odvrátil jsem se od černé šachty a podíval se na nebe. Uviděl jsem hvězdy, zářily jasně do letní noci, byly chladné, lhostejné, ale svítily nad celým městem, i nad touto čtvrtí hrbící se pod ranami. »Musím se dívat jen na ně,« řekl jsem. »Škoda, že jsem si na ně dříve nevzpomněl, nebudu již sám, když si na ně vzpomenu. Patří mi a vždy mi patřily, nikdo mi je nemůže odejmout.«

Vrátil jsem se do místnosti. Lidé již uléhali oblečení na pryžy a pokrývali se roztrhanými pokrývkami. Lehl jsem si také na postel, bylo to polní lůžko s proleženým

slamníkem, musil jsem se dlouho kroutit, než jsem našel polohu, ve které by mě netlačila zprohýbaná drátěnka. Úsnul jsem brzy, zatím co ostatní lidé mluvili k sobě nebo mezi sebou nebo odříkávali modlitby. Spal jsem vysoko nad čtvrtí pokroucenou strachy, ale spal jsem v jistotě a bezpečí, myslil jsem před spaním na hvězdy.

X

Máte listek na cukr?« zeptal se mě úředník. »Musíte mít listek na cukr, jinak nedostanete hvězdu.«

Nestál jsem příliš o tuto hvězdu. Byla žlutá s nápisem v cizí řeči, napsaným černým krabatým písmem, nebyla by to dobrá výměna za listek na cukr. Pořéboval jsem jej, abych si sladil černou bryndu.

»Nemusíte se bát o listek, jen mi jej musíte ukázat. A od nynějška se nesmíte bez hvězdy ukázat na ulici, nemusím vám povídat, co by se s vámi stalo.«

»Musíte si obšit rohy u hvězdy, nosit ji na levé straně přímo na srdci, ani na centimetr níže ani výše. Jsou na to přesné předpisy. Zítřka již musíte chodit s hvězdou.«

Podal mi kousek látky z umělého hedvábí. »Nesmíte ji ušpinit. Přijďte si za čas pro další. Dnes vydáváme jen jednu.«

Úředník měl výraz zaměstnaného člověka, který se těší ze své práce. Byl to jistě bývalý příručí, jakou má asi radost, že jeho zboží jde tak rychle na odbyt, dobré zboží, laciné zboží, velká okase, jen jednu korunu stojí hvězda z dobrého předválečného materiálu, vždyť je to, lidičky, zadarmo.

Šel jsem domů a obšival jsem cípy hvězdy. Bylo jich šest a s hvězdy se na mě šklebil nápis v cizí řeči, byl příkrtený a nahrbený. Nahmatal jsem na kabátě srdce a označil je špendlíky, bušilo docela pravidelně. Podíval jsem se do sítěpu zrcadla, černá a žlutá hvězda byla

vyzývavá, křičela o pomoc nebo na poplach. »Musím si zvyknout chodit s tímto odznakem,« řekl jsem si, »bude to asi těžké. Nebudu se moci asi dobře plížit ulicemi, lidé budou na mne ukazovat prstem.«

Vyšel jsem druhého dne na ulici, musel jsem přece chodit nakupovat. Viděl jsem, jak se na mne dívají lidé, zdálo se mi nejprve, že mám rozvázanou tkaničku nebo něco v nepořádku v oděvu, nějak jsem rušil řád, obyčejný a vžitý, byl jsem jakousi skvrnou, která nepatřila do obrazu ulice, a všichni to nějak cítili. A byl jsem sám uprostřed jiných lidí, úplně sám, protože přede mnou lidé ustupovali, zastavovali se a prohlíželi si mě, nepatřil jsem již k nim.

A pak jsem se vztyčil a zatočila se mi hlava divným pocitem. Zdálo se mi, že již nejsem oním Josefem Roubíkem, obyčejným bankovním úředníkem, kterých se potlouká tolik městem, že jsem zvláštním člověkem, jež si všichni prohlížejí a kterému ustupují z cesty. Byl jsem nyní pyšný, když se na mne lidé dívali, ano, to jsem já, jen si mě dobře prohlédněte, mám stejné ruce a nohy, jsem oblečen jako vy, ale přece jsem jiný.

»Nazdar, šerife,« křičel na mne jakýsi kluk. A všichni se smáli, ale věděl jsem, že se nesmějí mně, smál jsem se také, byla to zábavná věc, chodit s takovým odznakem, byla to maškaráda, která nepatřila vůbec do světa, ve kterém lidé pracují, patřila na pouť, do jarmareční boudy, patřily k ní kozelce, napudrované tváře a kopance.

A v noci se mi zdál sen. Jel jsem lodí, která plula po moři, jel jsem s Růženu, dívali jsme se přes palubu a v dálce se rýsoval ostrov. Věděl jsem, že je to ostrov, kam odvázejí malomocné, věděl jsem, že mě Růžena na něj provází a že se se mnou rozloučí, až přistaneme.

»Neuvidím tě již nikdy, Pepiku, a mám tě tak ráda. Neplač, prosím tě, podívej se, já také neplačtu, směji se, vidíš.« — Roztáhla si dvěma prsty koutky úst, ale viděl jsem, že má v očích slzy.

»To nic není, Růženo,« řekl jsem, »mám rád ostrovy.

Vždycky jsme se hádali, když jsi říkala, že Kampa je poloostrov, a já jsem ji prohlášoval za ostrov. A pak víš přece, že nejsem malomocný, že jsem zdravý, jsem tu jen omylem, na ostrově to zjistíš a pak mě pošlou nejbližší lodí domů nebo snad pro mne přijedeš.«

»Ano, jsi zdravý, Pepiku.«

Přistáli jsme a loď ihned odrazila. Dival jsem se na Růženu, stála na palubě a mávala na mne kapesníkem, vytáhl jsem také kapesník a mával na ni s přistavního můstku. A pak loď rychle zmizela, jako by se rozplynula, stál jsem najednou obklopen obyvateli ostrova, byli to všichni mrzáci, jednomu scházela ruka, druhému noha a na třetího jsem se nechtěl ani podívat, věděl jsem nějak, že mu chybí nos.

Přistoupila ke mně dívka, nevěděl jsem dobře, jak vypadá, protože jsem se nikomu neřekl do tváří.

»Vezměte si mě za ženu, tady se všichni musí oženit, uděláte dobře, jsem bohatá, mám schován ve skaliskách hrnec sádla.«

»Nebázní, neslibuj jí nic,« ozval se za mnou hlas, poznal jsem, že patří Wienerovi, »čekají na tebe jiné dívky, krásnější a bohatší na ostrově.«

»Nechci se ženit,« křičel jsem, »mám rád Růženu, vrátím se k ní, protože nejsem malomocný, jsem zdravý a dostal jsem se sem omylem.«

»Nikdo se odtud nevrací, musíš tady zůstat do smrti a musíš se oženit, takové je tady pravidlo.«

»Pomoz mi, Růženo, pomoz mi,« volal jsem, ale mrzáci se mi smáli a táhli mě dovnitř ostrova. Bránil jsem se a křičel. Ještě jsem křičel, když jsem byl již vzhůru a když mně Tomáš připomínal mňoukáním, že by chtěl něco k snídani.

»Nic nemám,« řekl jsem mu, »mohu ti dát jen kus suchého chleba, černou bryndu stejně nepiješ. Otevřu ti okno, skoč si ven pro nějakého ptáčka nebo myš. A nepodaří-li se ti lov, musíš sníst suchý chléb.«

Tomáš odešel na střechu pomalu a neochotně. Umyl

jsem se, vypil jsem černou kávu, sešel jsem do zahrádky vyhrabat si trochu ředkvičky. Chroupal jsem ředkvičku a čekal na Tomáše. Nevracel se dlouho. Nakonec přece jen přišel celý urousán.

»Nepřálo ti štěstí, vid? Věděl jsem to dobře, ale přece jsem jen myslil, abys to zkusil. Tady máš kousek chleba, vzal jsem ti ho s sebou.«

Nebyla to pravda, přikusoval jsem chléb k ředkvičkám, ale chtěl jsem udělat Tomášovi radost.

»Tomáši,« řekl jsem, »měl bych ti vypravovat nějaký příběh, abych ti nahradil skoupou snídaní, ale mé příběhy nejsou veselé. Neměl jsem se vlastně nikdy dobře u strýce a tety, byli to mrzutí lidé a trpěli mě jen z milosti. Nechtěli mi dovolit, abych četl v posteli, vyčítali mi, že je elektrický proud dráhý. Musil jsem s nimi jezdit na letní byt do takových malých lázní, kde se léčili, bylo tam všechno hrozně nudné, musel jsem se stále držet u lázeňské budovy a nesměl jsem ani na krok do lesa. Nebyli tam ani žádní kluci, s kterými bych si byl mohl hrát. Jen staří, nudní lidé. Byla tam holička domovnice a s tou jsem si hrál, ale zakázali mi to a strýc mě zbíl. Ale jeden prázdniny mě poslali k vzdáleným příbuzným na statek a tam mi bylo dobře. Byl tam velký dvůr a chodila po něm různá zvířata — slepice, husy, kachny a krůty. A někdy také králíci, když je vypouštěli z kotečů. S některými jsem se seznámil, dal jsem jim jména. Ale vždy mi je zabili a nikdy jsem žádnému z nich nevyprosil milost. Byly tam dvě kachny, které stále chodily spolu, stranou od ostatního hejna. Chytili jednu a uvěznil ji, aby ji vykrmili, než půjde na porážku. A ta druhá k ní chodila, celý den trčela u její křece a stále si s ní šébetala. I toho posledního dne, než její přítelkyni podřízli krk. Ale věť mi, Tomáši, já si to nebral příliš k srdci, byl jsem tehdy šťasten, chodil jsem si, kam jsem chtěl, lovil jsem ryby s venkovskými kluky a plaval v rybníce, běhal jsem po lese a večer jsem se vracel. Sbíral jsem kaménky v potoce a skládal z nich obrazy. Byly různě zbarvené, ale nejvíce z nich bylo

sedivých. Ale byla mezi nimi sklička vodou omletá a očištěná, sklička ze zelených lahví, střepy, kterými pohazoval potok, až jím dal podobu holubích vajec a lesk drahokamů. Chodil jsem brzy ráno k potoku, brouzдал jsem se ranní rosou po louce, šel jsem kolem struh, podle kterých rostly pomněnky, usedával jsem na břehu potoka a vybíral kamínky a sklička. Přivezl jsem jich celý pytlík do města, ale strýc mi je vyhodil.«

Tomáš se líně povaloval, nezdálo se, že by mě vůbec poslouchal.

»Tak ti tedy povím novinku. Kdyby sis mě lépe všiml, nemusil bych ti nic říkat. Dali mi hvězdu, není vůbec pěkná a je na ní něco zvláštního. V noci nesvíti, jen ve dne. Žádný kormidelník nemůže podle ní řídit loď, jinak by ztroskotal. A leží na srdci.«

Večer jsem seděl a díval se z okna. Lelkoval jsem na ulici a čekal jsem, až se na ulici objeví hvězdy. Ulice byla prázdná, nikdo nechočil v této pozdní hodině kolem předměstských domků. Okna byla otevřena, bylo z nich slyšet hudbu z radioaparátů, pochody doprovázené bubnováním a hvízdodem píšťal ohlašovaly zvláštní zprávy o lodích tonoucích v dalekých mořích. Byla to špatná hudba a zprávy byly také špatné, nerad jsem je poslouchal. Nepřál jsem si, aby se loď potápěla, snad byla mezi nimi loď, která mě má jednou zachránit, loď plující do Ameriky, až se budu topit v lodi mrtvých. Snad již nyní potopili onen pyšný oceánský parník, který se jmenuje »Esperanza«, který se lehce vznášel na vlnách a posle pro mne velrybářský člun. Ne, není to pravda. Nepotopili žádné lodě. Vymýšlejí si tyhle zprávy, aby mohli bubnovat.

Viděl jsem, jak se kdosi zastavuje u branky, byla otevřena a člověk kráčet k dveřím domku, nemohl jsem rozeznat jeho podobu, neměl jsem rád večerní návštěvy a nemohl to být nikdo z obce, protože ti tak pozdě večer již nechodili po ulicích. Snad si někdo spletl adresu. Seběhl jsem se schodů a otevřel dveře. Stál před nimi Josef Materna.

»Šel jsem okolo a řekl jsem si, že se na vás podívám, už jste u nás dlouho nebyl.«

»Nemohu vás navštěvovat, chodím s hvězdou.«

»Hloupost. Tak ji nenoste.«

Zavedl jsem Maternu do svého pokoje.

»Moc toho tady nemáte,« řekl.

»Hlavní, že jsem tady sám.«

»Já bych to nevydržel nemluvit s lidmi. To bych se dal raději zavřít do kriminálu.«

»Nestojím o kriminál. Chtl bych, aby mě nechali na pokoji, chtěl bych všechno zaspát a pak se probudit, až bude po všem. Ale nejde to. Rozhlas mi křičí do okna jejich zprávy. Chodí sem poslové s obsilkami a nařizeními.«

»To není nic zlého, kriminál. Zavřou a pustí. Seděl jsem už v kriminále.«

»Ale mne by nepustili.«

»Nechme toho. Přišel jsem pro něco jiného. Mám tady takovou čmáranici, chceme to vylepit. A tak jsem na vás přišel, abyste nám to opravil.«

Četl jsem slova napsaná nevypsaným písmem, byla to obyčejná slova, ale nikdy jsem je předtím neslyšel.

»Napsali jsme to, jak jsme uměli, to víte.«

»O to by nebylo, ale vy to přece budete vylepovat.«

»To zase ano, to budeme.«

Opravoval jsem hrubé chyby, přehazoval slova, aby měla jasnější smysl. Byl bych rád mluvil tímhle jazykem, ale neuměl jsem to, zbývalo mi tedy jen, abych si s ním hrál.

Materna sebrala papír. »Měl bys k nám zase přijít, musíš mezi lidi.«

Díval jsem se za ním oknem, jak zavírá branku, škoda, že tak brzy odešel. Byl bych s ním asi dnes více mluvil, chtělo se mi mluvit, protože jsem byl rád, že jsem pomáhal v práci.

Lodě se potápějí a lidé tonou na rozbouřeném moři a z moře trčí jen vlnjka a pak se vlny zavřou, je ticho

po moři a po ulicích města chodí lidé a vylepují plakáty, jsou v nich také má slova.

Člověk podobající se soudku, s tváří šaška, mi řekl:

»Hrál jsem vždy komické role, byl jsem herec, víte. Nikdy mi nechtěli dovolit, abych hrál něco vážného. Kdo to jakživ slyšel, říkali, plešatý Hamlet s břichem jako buben, král Lear jako vypasený ochmelka? A teď musím hrát tragické role a vůbec mě to netěší. Chtl bych zase hrát Falstaffa a cpát si břicho lahůdkami, i když jsou zhotoveny z lepenky.«

Seděli jsme na posteli v místnosti pohotovostní služby a chystali se k spánku. Člověk podobající se soudku byl mým sousedem.

»Chodil jsem do divadla málo. Byl jsem bankovní úředník. A na tragedie jsem nechodil vůbec. Chodil jsem jen na veselohry a na operety.«

»Chtl bych hrát v operetě, jen kdybych mohl. Dříve mě pořád do ní lákali, nabízelí mi velké peníze, ale já jsem nechtěl. Myslí jsem stále, že se dostanu v divadle k tragické úloze. Nejhorší je, že nyní musím hrát svou tragickou úlohu pod svým vlastním jménem. A to nikdo nezná.«

»Jak to?«

»Když jsem se dostal k divadlu a ohlásil své jméno, řekli mi, abych se ho rychle zbavil. Copak někdo viděl, povídali, herec, který se jmenuje Ludvík Porges? Vybral jsem si pěkné, docela obyčejné jméno. Sloužilo mi třicet let. A teď prožívám muka jako Porges, svijím se strachy jako Porges, proklínám své vrahy jako Porges, přísahám jim pomstu jako Porges. Není to strašné?«

»Nevím,« řekl jsem, »jmenuji se Roubíček. — Dobrou noc!«

Zhasili jsme světlo a usnuli, ale v noci nás probudil telefon. Myslíli jsme, že je to omyl. Vždyť naše služba byla pomyslná a nepravděpodobná, spali jsme jen nad krčícím se městem, jen aby někdo někde zaškrťával jména a vyplňoval dotazníky.

Zvonilo policejní ředitelství. Měli jsme se dostavit k nejbližšímu komisařství.

Vyšli jsme s košťaty a kbelíky. Plížili jsme se zatemněnými ulicemi, nebylo vidět naše hvězdy, byl to průvod shrbených starců. Za světla hvězd se leskla holá hlava mého souseda Ludvíka Porgesa v tragické úloze partáka.

Stáli jsme před budovou policejního komisařství a město bylo tiché, za chvíli se vrátil Porges se strážníkem. Za světla baterek s modrým světlem jsme chodili od nároží k nároží, namáčeli košťata do bílé barvy a natírali popsané kusy papíru na plotech ohrad a návěstních tabulkách. Bylo málo světla, abychom mohli rozluštit, co na nich bylo napsáno. Ale v blízkosti strážnickovy baterky jsem zachytil jedno slovo, bylo to mé slovo, pamatoval jsem si je dobře. Zmizelo brzo pod bílou barvou.

Vraceli jsme se ráno, unavení a nevyzpálí, vlekli jsme košťata a kbelíky, průvod se ještě více hrbil a krčil ke zdím domů, protože bylo již světlo a naše hvězdy svítily do rozbřesku dne, seikávali se s vozíky rozvažců zeleniny a s lidmi spěchajícími do práce.

Nestálo za to lehat si a spát, seděli jsme na rozviklaných postelích a čekali, až nastane hodina, kdy skončí naše služba.

»Kde je Solveig?« řekl Porges. »Jistě se vracel Peer Gynt holohlavý a bráchatý. Ale vracel se s koštětem a kbelíkem? To je ta otázka.«

»Co bylo asi na těch plakátech?« zeptal jsem se.

»Hlouposti. To je komedie, ve které nehrajeme a kde jsme jen kulísáky.«

Mlčel jsem. Přivírala se mi víčka únavou. Myslil jsem v polospánku na slovo, mé slovo, které se mišlo před mýma očima za modrého světla baterky.

XI

Shraboval jsem listí hráběmi a listí šustilo v tichu, shraboval jsem je na jednu hromadu. Nespěchali jsme, kráčeli jsme pomalu po hřbitově, chodili jsme kolem mramorových pomníků, bylo tam mnoho pomníků s pyšnými jmény, tituly, byly z černého mramoru se zlacenými nápisy, stály v hlavních alejích.

Poslali mě na hřbitov na zahrádnické práce, ale nebylo tu jiné práce než shrabovat listí a dívat se na pomníky. Jejich sláva končila na konci pole, tam byly nové hroby, čerstvě vykopané. Navršená hlina byla smývána deštěm, nemohl jsem přečíst jména napsaná na malých tabulkách cizími písmeny. Jen léta jsem věděl, byla to naše, poslední léta.

Byla to dobrá práce, být celý den na hřbitově mezi mrtvými, cenila se velmi vysoko a bylo k ní třeba protekce, dostal jsem se k ní však náhodou, protože nebylo možno ze mne udělat těžce pracujícího člověka a po úřednické práci byl velký shon.

Musil jsem jezdit přes celé město až na druhý jeho konec, musil jsem stát po celou dobu na plošině. Nebylo to tak zlé, horší bylo, když byly tramvaje přeplněny a když jsem musil čekat, až přijede nějaká poloprázdná; horší bylo, když jsem musil někde uprostřed cesty vystoupit, když se tramvaj naplnila a když si to přál někdo z nich. Byli mezi nimi lidé, kteří si libovali ve vyhazování z jedoucí tramvaje, kopancích a sprostých slovech, kteří

slídili po hvězdách, aby mohli ukázat svou moc. Nevěděl jsem nikdy, dojedou-li do práce nebo domů, ale na hřbitově byl mír, nebylo možno přikázat mrtvým, aby vyskočili z hrobů a uvolnili místo. Bylo jen možno povolit pomníky, vyhrabat kosti a zorat hřbitovní pole, ale bylo by k tomu třeba mnoho lidí i času, protože byl hřbitov veliký.

Mluvil jsem jen málo s lidmi, s kterými jsem pracoval na hřbitově, nebyli to lidé zajímaví, vykládali jen o obchodech, které jim kdysi patřily, o rodinách, které jsem neznal. Ukazovali na pomníky a chlubili se svým příbuzenstvím s mrtvými, dovolávali se jejich svědectví. Nechtěli vypravovat o svých úšircích za jízdy v tramvaji ani o shánění potravin, milovali své mrtvé s pyšnými, zlácenými tituly.

Věděl jsem však nyní, do jaké společnosti uvedu Tomáše, přihodil-li se mi něco, věděl jsem, že ho odnesu sem na hřbitov, protože zde již žily jiné kočky, jež byly prohlášeny za nepřátelské. Bydlily v hrobkách a jejich společnost nevadila mrtvým, toulaly se svobodně po hřbitově a neplatila na ně žádná nařízení. Tomáš se s nimi jistě dobře shodne.

Šel jsem pomalu, shraboval listí a myslel na Růženu. Vypravoval jsem jí pohádku o záračných hrábích. Nejdříve jsou hrábě optřeny o zeď obřadní síně. Tupě civějí do jejích oken. A z oken se ozývá modlitba za mrtvé. Je jich tisíce, těch mrtvých, mnozí z nich nespočinou nikdy v zemi, o jejich těla se rvou supi a vrány klovaají jejich oči. Modlitba se týká všech mrtvých, i těch, kdož zemřeli před tisíci lety, týká se především mučedníků, spravedlivých mužů, kteří vítali smrt jako nevěstu a jejichž krev postříkala zdi chrámů a zůstala tam vždy čerstvá na jejich paměť. A modlitba stoupá do výše až k nebeským branám, až tam, kde anděl smrti zapisuje jména spravedlivých, modlitba klesá a v oblázcích padá na jejich hroby. Oči Pána života a smrti se naplňují slzami a jedna z nich ukápně na opřené hrábě. A tehdy se stane zázrak. Vstoupí do nich duše spravedlivého.

Budou se pak probrat loukami mrtvých, budou obracet listy a měnit je v slova. Podzimní vítr zvedne listy a roznese je po širokém kraji, slova budou vypravovat o tiché bolesti v hodině odevzdání smrti, o zdích potíráných krví, jež nikdy neusychá. Jejich šustot, když se budou snášet k zemi, se promění v píseň, ve vzlykavou melodii modlitby stoupající k nebeským branám, a snášející se v oblázcích. Kdýkoli se dotknou hrábě listí, změní se v slova. A tato slova budou žít, i když kosti mučedníků budou rozmetány, i když se jejich těla promění v prach a popel.

»Já ti dám affidavit, ty židovský prase, povídá, vystěhovat se můžeš jen horizontálně. A roztrhal mi všechny listiny. Co to dalo asi práce bratranci Robertovi a jak jsem se já naběhal po všech úřadech, jak na mne všude křičeli! Tak to je teď má Amerika.«

»Nač shrabujeme to listí?« zeptal jsem se.

»Bude z něj dobré hnojivo. Pěstujeme tady zeleninu. Na hřbitově všechno dobře roste.«

»Co budeme dělat, až napadne sníh a nebude žádná listí?«

»Budeme shrabovat sníh a hrát se v kanceláři. Budeme pít lipový čaj, protože na hřbitově rostou lípy a my jsme si udělali zásobu lipových květů.«

»Nebude žádný lipový čaj,« řekl člověk, který hrabal listí s druhé strany, »nebude žádný lipový čaj, jako není žádná Amerika.«

»Bude hřbitov,« řekl jeho soused.

»Ani hřbitov nebude.«

»Přestaňte,« křičel muž, který kdysi prodával kávu, »nevyvolávejte tady paniku. Hřbitov bude. Co o tom myslíte, pane Roubičku?«

»Nevím,« řekl jsem, »pomníky jsou těžké, jsou z mramoru a dusí trávu. Snad nebylo třeba je pokládat na zem, snad měly zůstat vztyčeny. Všechno mělo zůstat na svém místě, a když se všechno pohnulo, tak nikdo nemůže vědět, co bude dál. Dá se kouřit lipový čaj?«

»Dá, ale není dobrý. Naberte si raději listy a spaťte je s odvarem špačků.«

»V létě je tu dobře, škoda, že jste tady dříve nebyl. V létě sem chodí lidé, matky sem jezdí s kočárky a v neděli sem jezdí lidé lehnout si na trávu. Schovávají se za hrobky a hrají v karty. Jednou byla tady v neděli policejní šťára a lidé zahazovali všechny cigarety, které měli u sebe. To jsme si pak zakouřili, Roberte, víd?«

»Co hledali na hřbitově?« zeptal jsem se.

»Poklad. Někdo udal, že jsme na hřbitově něco zakopávali. Vybrali si silné lidi z těch, co pochytili, a ti musili kopat. Stáli nad nimi s revolvery a honili je jako pominití. Nakonec našli, co hledali. Byly to svitky starých, roztrhaných thor. Měli vztek a zpothlavkovali kde koho.«

»Proč to bylo zakopáno?«

»Ale to je takový náš zvyk, to neznáte? Roztrhané svitky nesmějí být spáleny ani jinak zničený, musejí být zakopány do posvěcené země jako lidé. Slovo Boží se rovná člověku.«

»Člověk nemá cenu,« řekl Robert; »a když ho zakopou, pak teprve ne. Slova nemají také žádnou cenu.«

»Všiml jste si červených plakátů? Tam jsou slova a v nich je smrt.«

»Co na tom záleží? Smrt je všude. Smrt je také laciná.«
»Všechno je podle vás laciné,« řekl jsem, »a všechno je zadarmo. Ale mně se to nějak nezdá. Myslím, že jsou také jiná slova, která není třeba zakopávat do země.«

»Nevěřte povídačkám ani šeptané propagandě. My jdeme do finishe, jak se říká. Víte, že zastřelili dva vysoké úředníky z obce?«

»Proč?« zeptal se Robert.

»Protože toho věděli příliš mnoho. Věděli, co se stane, a někde něco prožvanili. Nebo to vyzvali někdo z nich a pak to svedli na ty dva z obce.«

»Mám strýce,« řekl jsem, »rozešli jsme se pro kocoura. Bojí se, že kocour způsobí jeho smrt.«

»Možné je všechno. Dostali jsme se tam, kde může

všechno znamenat smrt. I jablko nebo cigareta nebo docela obyčejná věc, jako je koště nebo tramvaj. Vědět znamená smrt a nevědět také.«

»Co vlastně věděli ti dva?« zeptal se Robert.

»Nevím. Třeba to vůbec nic nebylo. Ale povídá se všechno možné.«

Bylo mi dobře, když jsem se procházel s hráběmi a shraboval listy na hromádky, bylo mi dobře, když jsem je nakládal na trakař a vozil kolem pomníků. Kolečko zanechávalo stopy na písčité cestě, šel jsem za ním, kolečko bylo veselé, skřípělo a pobroukávalo si. Poslouchal jsem řeči a sám jsem také mluvil, věděl jsem, že tyto řeči k ničemu nevedou, že lidé mluví jen tak, aby zabili čas, aby se bezúčelně hádali nebo vyjeveně strašili nebo těšili. Bylo to všechno jedno za onoho podzimního dne, listí bylo mnoho a stále padalo. A bylo dobře sednout si na kupku suchého listí a jíst chléb s hubeným sýrem, bylo dobře nabrat si trochu vody v kanceláři a uvařit si čaj.

»Růženo,« řekl jsem, »nedopověděl jsem vám pohádku o hrábích. Nejdříve to byla vzlykavá slova písně, vznešená slova o krvi mučedníků. Ale potom, jak létala s listím daleko, jak listy padaly do bláta a urousané byly opět zvednuty větrem, jak zapadaly do ornice, válely se po smetštích, stala se z ní odrhovačka, byla hrána na harmoniku v dupárnách, opilci při ní plakali, pak klesala ještě dál do jarmarků a komediantských vozů, kde ji naslouchaly opelichané opičky a starý, vyhublý lev. Ale kdosi šel kolem komediantské boudy a uslyšel ji, zapsal ji. Pak byla hrána ve velkých sálech, byla zase vznešená. Vždycky v ní však byly slzy anděla smrti padající v oblázcích, vždy v ní hrábě shrabovaly listy, vždy letěla daleko do kraje s krví mučedníků.«

»Znal jste Wienera?« zeptal se Robert. »Sedí ve vězení, zatklí ho v Lípě. Dostával na černo balíky z domova.«

»Mluvil jsem s ním, než tam jel, říkal, že je Lipa dobrá.«

»Byla dobrá, ale ten jejich vrchní pohůnek dostal bolení zubů. Nesnášejí bolesti zubů a Wiener to nevěděl.«

»Nikdo nic neví, všechno je šeptaná propaganda. Něco se chystá.«

»Prohrají tuto válku,« řekl jsem, »a hřbitovy budou mít daleko. Ani lípy neporostou na jejich hřbitovech, ani listí nebude padat na jejich aleje.«

»Znal jste Ludvíka Porgese, toho herce?« zeptal se Robert. »Chytili ho po osmé hodině. Měl sice propustku, ale ta platila pro jinou ulici. Chodil navštěvovat jakousi rodinu, dostával tam čaj a hrál Hamleta.«

»Hamlet nestojí za smrt,« řekl bývalý obchodník střížním zbožím, »znám to, u mne kupovaly dámské prádlo nejlepší herečky, nabízely mi listky do divadla, a já tam nikdy nešel. Kdyby se tam chodilo takhle pro vepřovou, tomu bych rozuměl.«

»Starý Bondy prý dostal vepřovou, je hezky drahá, ale vyplatí se to, je na ní hodně sádla.«

»To se musím u něho stavít.«

»Znal jste doktora Blocha?« zeptal se Robert. »Chytili ho, když si nesl v aktovce kostku margarínu.«

»Přestaňte,« řekl jsem, »nevypravujte nám již, jak chytají lidi pro Beethovena, Hamleta nebo pro vepřovou a bolení zubů. Jsme tady na hřbitově mezi mrtvými, hra-beme listí a chtěli bychom mít aspoň chvíli klid. Měli bychom si vypravovat raději o starých časech, kdy ještě nikdo nikoho nechytal na ulici, kdy jsme chodili na fotbalové zápasy a objednávali si v kavárně kávu se šlehačkou. Co kdybychom si řekli, že není nic kromě tohoto hřbitova, po kterém se procházíme s hráběmi?«

Ale ostatní mě nechtěli poslouchat. Chtěli slyšet vyprávění o tom, kde, jak a koho chytili, snad jim to dávalo pocit větší jistoty, neboť ještě chodily jejich nohy po zemi a jejich ruce svíraly hrábě, zatím co druzí byli chyceni a trápeni v žalářích. Snad vypravování o předtuchách smrti dávalo cenu jejich životu, tak nížce ceněnému.

»Nebudu takhle hrát,« řekl jsem, »tohle je hra na slepou bábu, ve které nemá člověk žádnou vyhlídku. Tohle je stálý běh o překážky, ve kterém vítěz nedostane ani cenu.«

»A co byste chtěl dělat,« namítl Robert, »my jsme si tu hru nevymyslili.«

»Prohrajeme,« zabručel obchodník se střížním zbožím. »To slyším každou chvíli. Ale chtěl bych se nějak z té hry vytáhnout, aby ji hráli beze mne. Nejdříve jsem to zkusil tím, že jsem se zavřel v rozbořeném domě mezi popraskanými zdmi v pokoji bez nábytku. Ale vytáhli mě jako králíka z kotce za uši. Vyhnali mě na volný prostor, aby měli více místa pro svou bláznovskou štvárnici. A co kdybychom řekli, že už dále nehrajeme?«

»Někdo přežije,« řekl Robert.

»Já vím, naděje. Ale sami říkáte, že žádná není. Strašíte se, doufáte, a přece nedoufáte a tak do kolečka.«

»Nemáte nám co vyčítat, jste ve stejné kaši.«

»Nevyčítám vám to, jsem na tom stejně. Ale chtěl bych najít nějaké východisko. Takové nějaké, ve kterém by měl člověk svou vlastní vůli.«

»Pak zbývá jediná smrt. Ale to nebude vaše vůle, to bude zase jejich vůle.«

Věděl jsem, že mi nerozumějí nebo nechtějí rozumět, věděl jsem, že tento rozhovor je jim trapný, že jsou podrážděni tím, že jsem jim připomněl jejich bezmocnost. Bylo jim lépe, když se považovali za oběti, které unikají denně nebezpečí, bylo jim lépe, když se rozhodli, že nemají žádnou volbu, bylo jim vlastně dobře, když se domnívali, že nemožou rozhodovat. Ale mluvil jsem dál, protože se mi onoho dne chtělo mluvit, věděl jsem, že si všechny zneprátním a že mi nebudou chtít půjčit ani cukr na oslazení lipového čaje, když si jej někdy zapomenou přinést z domova.

»To není východisko,« řekl jsem, »také jsem o tom nepřemýšlel. Musí být ještě jiné východisko.«

Smáli se mi. Zdálo se jim, že se asi před nimi vypínám, že si já, bankovní úředník Roubíček, hraji na povýšení, že s nimi nechci táhnout za jeden provaz. Hrabal jsem dále mlčky listí.

»Růženo,« řekl jsem, »vypravoval jsem vám o hrábích,

ale s tou písní to nějak nevychází. Vždyť ji spousta lidí ani neslyšela a ostatní si zacpávali uši, když jim ji hrál kolovrátkář. Já už bych nechtěl být sám, ale nechtěl bych zase se všemi ostatními na jatka. Dival jsem se na město, které se krčilo a klekalo před svými nepřáteli, ale mělo přece jen naději, že zůstane ušetrěno, že se vykoupí a že si zachová život. I ono město, jež stálo na loužích, se mohlo rozhodovat. Jakou je možno zpívat píseň při štvanici, ve které má člověk odepřaty šle a musí si na útěku chytat kalhoty? Jakou je možno zpívat píseň, když jeho rakev pluje ve vzduchu a nikdy se nedotkne posvěcené země? Leželi jsme vedle sebe a byla mezi námi radost. Byla příškrtená, byla pokořená. Nechtěl jsem se rozhodnout, nechtěl jsem odjet, ale mohl jsem volit. Vždycky tu byla volba, povídám, Růženo, a vždycky volba musí být. Jenže já jsem nechtěl volit, jako tihle zdě.

Uložil jsem hrábě, opřel je o zeď obřadní síně a počkal jsem na tramvaj. Odešel jsem dřív než ostatní, měl jsem již dost jejich společnosti. — »Nač si vlastně stěžuješ?« řekl jsem si. »Žiješ a to je hlavní věc, máš dobrou a tichou práci mezi mrtvými, máš co jíst a můžeš vzlykat a oplákovávat staré časy a vypravovat o neštěstí jiných. Jsou již mrtvi, a ty jsi ještě živ, podívej se na své ruce, jak tě poslouchají, když jim nřizuješ, jak poslušně svírají hrábě, jak se křečovitě drží tyče. Můžeš jezdit tramvají, je to velká věc, jezdit tramvají a nemuset šlapat pěšky v horku, pliskání a sněhové vánici.« A ještě jsem si vzpomněl, že mám doma knihy, nové knihy, vlastně ne nové, ale knihy, které jsem nečetl. Našel jsem je na hřbitově pěkně zabalené, někdo je tam odhodil, byly to dobré knihy v plátěných vazbách, ale byly to knihy zakázané, a ten, kdo je tam odhodil, se asi bál. Vzal jsem si je domů a četl je každého večera, šetil jsem si je, abych je mohl dlouho číst, těšil jsem se každého dne již od rána, jak přijdu domů, že si lehnu a přečtu pár stránek, nových stránek. Vzpomněl jsem si, jak jsem kdysi četl dlouho do noci, až mě bolely oči, a jak jsem dostal

zánět spojivek; vzpomněl jsem si, jak mi strýc zakázoval číst, protože jsem spotřeboval mnoho elektrického proudu, jak se chodil každého rána dívat na hodiny a počítal, kolik jsem utratil, jak mi odebíral knihy, které jsem si vypůjčoval z městské knihovny, zavíral je na noc a vydával mi je až ráno, jak jsem si schovával vždy nějakou knihu pod matrace, zhasínal světlo a rozsvěcoval je, když strýc s tetou usnuli ve vedlejším pokoji, jak jsem vytahoval tiše knihu zpod matrace a zabořil se do čtení. Tenkrát jsem knihu nešetřil, obracel jsem rychle listy a četl tak dlouho, až mi slzeły oči.

»Vystup, špinavá svině,« křikl na mne člověk v cizí řeči s odznakem na klopě a strčil do mne prudece, až jsem se zapotácel. Rozhlédl jsem se po tramvaji, byla dosti naplněna, tváře lidí byly ztrnuté, lidé se dívali do země, jako by tam hledali peníz, který se zakutálel pod dřevěnou podložku. Nikdo z lidí nemluvil, bylo slyšet jen skřípavý hlas: »Vystup, svině, nebo...«

Tramvaj drncela liduprázdnou ulicí mezi hřbitovni čtvrtí, zastávka byla ještě příliš daleko, strčil do mne opět prudece, když jsem byl na schůdcích, vyskočil jsem, letěl jsem několik vteřin, pak jsem zakopl a svalil se na dlažbu. Vstal jsem ještě, jak mi stětěly s nosu brýle a odletěly mi z ruky. Vstal jsem, vstával jsem pomalu, byl jsem zašpiněn, ale stále vzhůru jsem měl sedřenou kůži, ale cítil jsem, že se mi stále vzhůru nestalo. Hmatal jsem po brýlích a vtom jsem viděl, že mi je někdo podává.

»To je hloupost, skákat na tomhle místě u hřbitova z jedoucí tramvaje, copak jste se zbláznili? Mohl jste se zabít.«

»Nechtělo se mi mluvit, ukázal jsem mu na hvězdu. Byla přespiněná, ale její žlutá barva stále ještě svítila do stínů vajíčko se dne.«

»Aha,« řekl člověk, »vidím, to je řád české legie. To smějí dělat?«

»Nevím, co by nesměli,« řekl jsem. »Sbohem.«

»Počkejte, dovedu vás aspoň k zastávce a cestou vás

trochu opráším, vzal bych vás domů, abyste se umyl, ale bydlím daleko, tady vůbec nikdo nebydlí.«

»To nemůžete,« řekl jsem, »nosím hvězdu.«

»Já se jich budu ptát, co musím nebo nemusím, já jsem železničář.«

»Myslím, že to na ně neplatí. Nepotrpí si nijak zvlášť na železničáře.«

»Tak si to strhněte.«

»Máte nůž?« zeptal jsem se. Podal mi nůž, odpáral jsem si hvězdu. Zdálo se mi, že mi po ní zůstala stopa na kabátě, ale to byl nesmysl.

»Tady je na rohu hospoda,« řekl, »pojdte na pivo, zapijeme to, nebojte se, všechno platím. A na záchodě se umyjete, abyste nestražil v tramvaji. Přece nejste z těch, co byli 'nóbi!'«

»Zapijeme to,« řekl jsem. Bylo mi nyní všechno jedno, asi jsem se stále bál, ale měl jsem zlost a byl jsem poškrabán, chtělo se mi pít. Za okny hostince byl také nápis, ale nápisy byly na všech hostincích, byly to dlouhé pásky lepenkového papíru s černými natištěnými písmeny.

V hostinci bylo málo lidí, objednali jsme si pivo, Bramborový salát a zavináče, jediné jídlo, které tu bylo. Špína kapala v tomto hostinci se stropu, byl v něm dusný pach vyčpělého piva, byl to hostinec hrobníků, kde sedávali po vykopání hrobů, a snad sem někdy zašli smuteční hosté z pohřbu, aby zde slavili trachtu, aby se napili režné na paměť nebožtíkovu a jeho věčnou slávu.

Nebylo již režné v tomto hostinci, pili jsme slabé pivo. Necítil jsem se dobře v blízkosti hřbitovů, musil jsem se nutit, abych se neohlížel, bylo mi, jako bych seděl nahý mezi lidmi oblečenými, kouřil jsem cigaretu z tabáku doma vyrobeného a díval se na dveře, mohli jimi vstoupit strážníci nebo lidé z pracovního úřadu a prohlížet legitimace. Nechtěl jsem být chycen v hrobnickém hostinci u půllitru slabého piva v hodině, jež mi byla již zakázána. Ačkoli to bylo již jedno, kolik zákazů poruším, když jsem již nedodržel první. A musil jsem také myslet na cestu

domů bez hvězdy v tramvaji, kde mohou dva lidé uzavřít vchody a žádat od každého osobní průkazy; nebylo po-myšlení, abych se vydal na cestu pěšky přes celé město.

»Nějak toho moc nenamluvíte,« řekl můj společník.

»Nebyl jsem dlouho mezi lidmi, odvykl jsem rozho-vorům kromě s lidmi, s kterými pracuji a kteří nosí hvězdu. A ti mluví jen o smrti.«

»Dejte mi svátek se smrtí, na to je dost času. To u nás není také o smrt nouze, to víte, teď za války to jde všechno na krivo, kdo by o tom mluvil.«

»Víte, tamí říkájí: Smrt je náš nejlepší přítel. Možná, že je to skutečné jejich nejlepší přítel a snad i jediný, ale můj přítel to najisto není.«

U vedlejšího stolu hráli lidé karty. Házeli prudce kar-tami na stůl, vykřikovali slova v hrácké hantýrce. Hos-tinský klímal u výčepního pultu. Musil jsem myslet na cestu domů, neposlouchal jsem, co vypravoval železničář. Zachytil jsem jen poslední slova:

»Roztrhlo ho to vejpl a střeva mu vyhřezla z těla, hlavu měl na kaši, povídám, nebyla to pěkná podivaná. Ale to nic, to patří k řemeslu. Kde vlastně pracujete?«

»Na hřbitově,« řekl jsem, »shrabuji listí.«

»To je dobrá práce, tichá, bezpečná.«

»Já vám to nedovedu vyložit, nejde tu však jen o smrt. Chtěl bych být rovný se smrtí, ale nějak to nejde.«

»Tomu nerozumím, když to na člověka zkrátka padne, tak to padne.«

Objednali jsme si druhý půllitr.

»Jezdí, stále jezdí, je to neklidný národ, žene je strach nebo co?« mluvil pomalu železničář. »Jezdí z jedné země do druhé, všude rabují a všude mordují. Tahají s sebou veteš — všelijaké tretky, fotografie, sedí ve vlaku a brečí nad obrázky dětí, hladí na peronech cizí děti, ale ty se na ně dívají, jako by je kousl had. To přece nejde vy-pravovat vlaky pro takové lidi, nevědí ani, k čemu vlak je. Vlakem přece jezdí lidé na návštěvu k tetičce nebo na výlet, vlakem jezdí děti do školy a dělníci do práce,

Řekněte mi, k čemu vlastně potřebuji vlaky, proč jim nestačí ty jejich velké nákladní vozy, přikryté plachtou, na které lidé píšou křídou: Kradli jsme v cizí zemi. Takovou věc přece nejde napsat na vagon, ačkoli si sami píšou na vagony všelijaké hloupé nápisy.«

»Mám takovou vyhlášku, tam je napsáno, že předně nesmím jezdit vlakem vůbec a za druhé, kdybych jel vlakem, že musím jet v posledním voze osobního vlaku. Nikdy jsem dříve nepočítal, který vagon je poslední, vždycky jsem si sedl do vozu, který byl zrovna prázdný. Nevím, co to mají s těmi vlaky.«

»Nerozumějí železnicím, to je ono. U železnice musí být člověk rozvázný a dobrý, železnice vozi lidi, lidé jí svěrují své životy, to je, panečku, odpovědnost, u železnice nesmějí být žádní blázni ani drancíři. Řeknu vám jako železničář, že na tom čerta záležel — první nebo poslední vagon —, každý vůz musí mít v pořádku nárazník a brzdy, to si vymyslili takové hlouposti, protože znají jen své káry s plachtou.«

»Nejezdím stejně nikam, dívám se jen, jak vyjíždějí vlaky ze stanic, čekám u závor, až pojede vlak, a vidím v oknech lidi, dívají se ven, vidím v jejich očích, jak se těší na les a řeku, že budou sedět za hodinku na palouku s ústy nacpanými jahodami. Pak přejede vlak a já čekám u závor, až je otevřou, abych mohl přejít na druhou stranu.«

»Jednou budete zase jezdit vlakem, proto byl přece vynalezen vlak, aby v něm jezdili všichni lidi, na vlak ta jejich politika neplatí, vlak je nesnese.«

Dojel jsem tehdy dobře domů bez hvězdy, seděl jsem pohodlně na lavičce a díval se do země, tramvaj jela rychle zatemněnými ulicemi, v modrém světle klímali lidé a venku krápal déšť.

XII

Zdalo se mi v noci, že jsem se octl před soudem. Před-
sedal mu člověk s umrlčím hlavou na čepici, ve vysokých
botách. Jako žalobce předstoupila Smrt v podobě, jakou
jí malují na barvotiscích, v dřevém plášti a s kosou.
V domě mého dědečka visel takový obrazek: byly to
schody, na jejich předním stupni stál malý hoch, na
dalším jinoch, na vrcholu schodů byl rozkročen silný muž
s vousy, pak zase schody klesaly, až na posledním stupni
stála Smrt s kosou a kývala na shrbeného starce, který
sestupuje namáhavě se schodů. Taková Smrt to byla.

»Urazil můj majestát,« křičela Smrt, »rouhal se mi
a vysmíval, seděl v hostinci, kam neměl právo chodit,
a vypínal se, že na mne vyzraje. Žádám jeho přísné
potrestání.«

Najednou se objevili před soudním dvorem strýc s tetou.

»Pane předsedo, my za nic nemůžeme,« mluvili jeden
přes druhého, »nepatří k nám, ani nebydli u nás, vycho-
vali jsme ho jen z lítosti, ale odvděčil se nám jen zlým,
je to vůbec špatný člověk, který nemá smysl pro rodinu,
a o tom kocourovi jsme se dověděli teprve od něho,
zakázali jsme mu přístup do bytu, když nám to řekl.«

»Tady není žádná pře o kocoura,« okřikl je předseda,
»tohle je pře se Smrtí. Rouhal se před vámi Smrtí?«

»To nevím, pane předsedo, před námi o ní nemluvil,
jsme lidé obyčejní, kdepak před námi o Smrti.«

»To nejsou žádní svědci,« rozkřikl se předseda, »to jsou

lháři a podvodníci, kteří chtějí vnést zmatek do obžaloby, odvedte je a zavřete pro maření soudního výkonu.«

»Pane předsedo,« plakali strýc a teta, »slitujte se nad námi, jsme nevinní, o tom kocourovi jsme vůbec nevěděli.«

»Odvedte je,« rozkázal předseda, »přiveďte dalšího svědka.«

Před soudem se najednou vynořila Růžena. Byla oblečena, jako by jí chytili někde na ulici, v ruce držela nákupní brašnu.

»Odpusťte mu, pane předsedo,« řikala tichým hlasem, ale bylo vidět, že se vůbec nebojí, »je to takový budíž-kničemu, jen se vypíná, nemysli to vážně, to mu asi vstoupilo do hlavy pivo, není mu zvyklý, nikdy je nepil, to jen tak blábolil a nic tím nemyslíl.«

»Tento soud neodpouští,« okřikl ji předseda, »tento soud jen trestá. Odvedte ji.«

Zřizenec odváděl Růženu, podívala se na mne nějak teskně, jako by se se mnou loučila.

»Soud se nyní odebere k poradě,« prohlásil předseda. Díval jsem se na dveře, nikoli na ty, do kterých odešel soud, ale na ty, kterými byla odvedena Růžena. Snad jsem doufal, že se pro mne vrátí a vysvobodí mě. Ale místo Růženy stála u dveří Smrt, jako by je hlídala, aby jimi nemohl nikdo vstoupit.

»Poslyšte rozsudek,« odříkával pomalým, ospalým hlasem předseda. »Obžalovaný se odsuzuje, aby za trest za své rouhání byl vydán Smrti. Záleží nyní na ní, jak s ním naloží, je jejím vlastnictvím.«

Viděl jsem, jak Smrt natahuje po mně ruku.

»Nestojím na posledním stupni schodů,« křičel jsem, »nejsem shrbený stařec, ještě jsem nevystoupil ani na vrchol. Pomoc! Pomoc!« Snažil jsem se křičet, ale hlas jsem měl přískrcen a nemohl jsem se hýbat.

Probudil jsem se a uviděl, že si kocour Tomáš sedl na má prsa. Nechtělo se mi vstávat, třásl jsem se, bylo mi zima, ačkoli jsem byl dobře zabalen ve spacím pytlí. Vysoukal jsem se z něho nakonec, ale motala se mi hlava

a všechny věci mi padaly z rukou, trvalo mi dlouho, než jsem si uvařil snidani a oholil se.

»Mám horečku,« řekl jsem si, »nehodí se mi, abych byl nemocen. Zůstanu-li ležet na matracích, nikdo mi neposlouží a nepřinese nic k jídlu, nemohu přece poslat Tomáše, aby šel nakoupit chleba v povolených hodinách.«

Donutil jsem se, abych se oblekl, a vyšel jsem na ulici, připadalo mi nyní všechno jiné, všiml jsem si věcí, o které jsem jakživ dříve ani nezavadil — vývěsních štítů s dvojjím nápisem, vyhlásek o sběru vajec a mřížovi kanálů. Nevšímal jsem si lidí, nevyhýbal jsem se jim na chodníku a na tramvaj jsem čekal bez nedočkavosti.

Nebylo daleko od tramvaje k ambulatoři, ale šel jsem tam dlouho, propletal jsem se uličkami a civěl jsem tupě před sebe, pletl jsem si cestu, ačkoli jsem ji dobře znal.

Na chodbě ambulatoria si hrály děti, pokřikovaly na sebe vesele v zápachu karbolu. V čekárně lékaře bylo mnoho lidí, sedl jsem si na lavici a díval se do země, stále se mi pletla v hlavě nesmyslná slova »kukureke tucivod«. Snažil jsem se je zahnat, vytáhl jsem knížku, ale písmena mi utíkala před očima. Chtěl jsem se také přinutit, abych poslouchal, co si mezi sebou povídají lidé, ale ani jejich slova nedávala žádný smysl.

»Parketový vosk,« říkal jeden z nich a pak cosi dlouze vypravoval, ale přijal jsem jediné toto slovo a stále se mi vynořovalo doprovázeno oněmi dvěma nesmyslnými slovy.

»Máte horečku,« řekl lékař, když konečně na mne došlo, »je to chřipka, měl jste vlastně zůstat doma. Dole vám podají léky, požádejte někoho, aby telefonoval do úřadu, že jste nemocen.«

»Nemám nikoho,« řekl jsem, »kdybych umřel, nikdo se to dlouho nedoví, nemám přátele; na předměstí, kde bydlím, chodí ke mně jen poslové s obsilkami.«

»Nemohu vám pomoci,« řekl lékař, »nemohu nikomu pomoci. A zatelefonovat můžete z kanceláře.«

Lidé v kanceláři byli nevrli a zlí, nechtěli mi dovolit telefonovat, ale poslouchal jsem jejich křik lhostejně a

čekal jsem pokorně, až si to rozmyslí. Slečna, která seděla v kanceláři, měla rudě namalované nehty, pamatuji se, že jsem se díval jen na její nehty, ale nevšímala si mě, vůbec nezasahovala do naší pře, dívala se před sebe jen na stůl, na kterém byla váza s květinami. S lidmi, kteří stáli u přepážky a mávali listky, vyjednávali úředníci v bílých pláštích, vypadali spokojeně a blahobytně, ačkoli stále cosi křičeli na prosebníky za přepážkou. To jeden z nich se na mne obořil, když jsem ho požádal, abych mohl zatelefonovat na hřbitov. Stál jsem před přepážkou mezi prosebníky, za přepážkou byl úřad, mocný a silný úřad, ve kterém úředníci horlivě psali a představovali si, že jsou lékaři, ježto měli na sobě bílé pláště.

»Jsem nemocen,« řekl jsem pomalu, sbíral jsem násilně slova, ale ta mi stále utíkala, chtělo se mi říkat »parketový vosk« a »tucivod«.

»Všichni jsme nemocni,« řekl úředník a tvářil se rozmrzeně, jako by nemoc byla věc samozřejmá, o které se nemluví před lidmi slušně vychovanými.

»Vocásek,« křičely děti na chodbě. Byla to nějaká dětská hra.

Nechtělo se mi hádat s úředníkem, ani bych to byl nedovedl, raději jsem se díval na rudé nehty a na květiny na stole.

Postavil jsem se v dolejší sklepní místnosti do řady a čekal jsem, až dostanu lék. Chvillemi jsem vlastně nevěděl, kde jsem a na co čekám, musil jsem se stále probouzet z polodřímoty.

Dostal jsem se nějak domů, vlastně se nepamatuji ani jak, a zalezl jsem do pytle.

Ležel jsem a díval se do stropu, kolo se ještě zvěšilo, nyní již nemělo tak pravidelné obrisy, rozšiřovalo se špičatými výčnělky, pokoušel jsem se opět číst, ale nebylo to možné.

V Gaze ležel, přivázan ke sloupu, Samson a strhl budovu, která byla jeho vzením — a já se nemohu ani zvednout a dotknout se vlhkého kola, abych si ochladil čelo. Odkud

brali ti mládenci dívky, které s nimi spávaly v chatách a vařily jim oběd, zatím co oni si hověli v lenoškách? Jakými slovy je získali, že utáhaly nahé na tvrdé slammky a vstávaly brzy ráno, aby rozdělaly oheň? Nikdy jsem nepotkal takovou dívku.

»A co já?« řekla Růžena a usedla na okraji matrace.
»Ty jsi přece sen,« řekl jsem, »ty jsi přišla z pohádkové knížky, od sedmera hor a řek, kde jsi sbírala listí v lese a donesla si pytel zlatáků, ty jsi vysvobodila zajíčka z oka, ten ti pak ukázal cestu k zámku a naučil tě, co máš říci, aby se spustil stříbrný most. Zvítězila jsi nad zlou macechou a jejími dcerami, tvé údy se opět spojily, když ti donesla veverka živou vodu. Vrať se zase do pohádky, nemáš zde co pohledávat mezi popraskanými stěnami, patříš-li do zámku, v němž kroky utichají v koberecích.«

»Spi,« řekla Růžena, »spi a na nic nemysli. Nikdo ti nemůže ublížit a nikdo tě nemůže děsit, postavila jsem na stráž zázračné zvíře, kocoura ve vysokých botách, který umí kouzelná slova ‚kurekuré‘ a ‚parketový vosk‘. Bude tě hlídat a nikdy tě neopustí.«

»Nemám rád, Růženo, vysoké boty,« odpověděl jsem.

»Nebude mít tedy vysoké boty, jen hedvábné tlapky, kterými tě bude hlídat. Již dlouho tě nikdo nehládl, víd? Spi, slyšíš, jak padá listí?«

»Zůstaň raději na stráži ty, Růženo, ačkoli jsi pouhý sen, je mi dobře, když jsem s tebou, pamatuješ se, jak dlouho jsme stáli v dešti, když jsme tenkrát čekali na autobus, jak nám voda stékala po tvářích a jak jsme se smáli?«

»Nemohu zůstat,« řekla Růžena, »musím nakupovat a vařit oběd, vždyť je to již dávno, co jsme se rozešli.«

Věděl jsem, že Růžena odchází, protože je zase podzim, na ulici jsou plískanice, brzy přijde sníh a v pokoji bude zima, nebudu mít uhlí a dříví, budu zase mrznout u rozbitých kamínek. Nebude smíchu ani pláče, když nastane čas.

»Co je s vámi? Křičím, bouchám, nikdo nejde otevřít,

ale lidé říkají, že jste doma, tak jsem kopl do dveří a vidím, že tady ležíte a díváte se do stropu.«

Trvalo mi dlouho, než jsem se vrátil z loučení s Růžnou a než jsem poznal Maternu.

»Jsem nemocen,« řekl jsem, »ležím a dívám se do stropu. To kolo se stále zveštuje, to bude asi tím, že je podzim. Padá listí a lidé si šeptají, že se chystá něco strašného. Jsem nemocen, nastydl jsem se, protože jsem asi chodil v dešti.«

»Jaké to melete hlouposti? Kdo vám vaří?«

»Nikdo,« řekl jsem, »nemám hlad. Je mi docela dobře.«

»Počkejte, takhle to zase nejde. Pošlu vám sem mámu, aby vám trochu uklidila a přinesla polévku.«

Chtěl jsem říci, že to nejde, že ho může někdo udat, ale byl jsem malátný a nechtělo se mi mluvit, chtěl jsem se vrátit do polospánku a mluvit s Růžnou.

Ale polévka byla dobrá, silná, hovězí. Nevěděl jsem nic o její chuti, ale věděl jsem, že je teplá, že hřeje.

Druhého dne přišel zase Materna. Nepletla se mi již hlava, nyní již bylo všechno na místě — kuřácký stolek a pokrivené trouby bubínku.

»Už jsem z toho venku,« řekl jsem, »ale netěší mě to. Shodili mě z tramvaje za plné jízdy. Nějaký železničář mě zavedl do hrobnické hospody. Pak jsem jel dlouho tramvaji v dešti. Druhý den se mi motala hlava a šel jsem do ambulatoria. Tam si děti hrály a křičely při tom ‚Vocásek‘.«

»Nechte toho, to nikam nevede, hrát si na hlupáka. Jednou vám zakrotí krk.«

»To vím také. Jenže víte, já nejsem přece jen sám, ti ostatní nechtějí. Říkají, že jsme již vyřízeni, chystají se navléknout si rubáš a položit se do rakve. Říkal jsem jim, že venku žijí jini lidé. Ale nebylo to nic platné. Nerozumějí mi. Nejhorší je, že já jim rozumím.«

»To nejsou žádné řeči pro mne. Já vám řeknu upřímně, já se vůbec sobě divím, že do vás hučím. Já si na ufu-kance nepotrpím. Pohlavků jsem dostal dost, když jsem

byl učedník. To je toho, pro pána krále. Facka sem, facka tam. To se ví, ještě mě nikdo z tramvaje nevyhodil.«

»Tady o to nejde,« řekl jsem, »ale podívejte se, vždyť já mezi ně patřím. To znamená, že bych měl s nimi držet krok. Protože je to tak, jako by si ovce chtěla namluvit, že má drápy. Kdyby šli se mnou, bylo by to jiné. Ale oni nechtějí. Říkají, že to není jejich hra, že v této hře jsou pouze kulisáky. Jednoho z nich zabili, protože hrál tajně Hamleta, ten to říkal takhle.«

»Povídám, Pepiku, takhle se nedomluvíme. Já vím, ty letáky, to nic není. To je jen takové šimrání. Ale to nic, hlavní věc je ukázat, že jsme tady. Člověk jde po schodech a potká kominíka. Kominík jde s půdy, zrovna byl na střeše. Ale ten kominík, to je šěstí; když ho člověk potká, aspoň ví, že kominík tady je. Příklad zase mezi nás, tam ti natočíme hlavu na správný směr.«

»Přijdu,« řekl jsem, »strhl jsem si hvězdu, byl jsem už v hospodě a pil špatné pivo, jel jsem tramvaji po osmé hodině.«

Materna mi nerozuměl.

XIII

Nebyla už doba na shrabování listí. Leželo zašlapáno v blátě. Nevím, co jsme měli vlastně dělat. Něco jsme asi dělali, protože v kanceláři vyplňovali pisáři výkazy a posílali je na obec. Chodili jsme včas do práce, sedli jsme si u kamen a snažili se ohřát. V obřadní sině bylo zima, pili jsme lipový čaj, abychom se zahřáli, někdy také čaj ze šípků nebo ze slupek od jablěk.

Lidé si vykládali o událostech na frontě, města neznámých krajů se střídala, ale nikdo se vlastně vážně nestaral o válku a všechno, co se dělo na frontě, dělo se na jiném světě. Lidé mluvili jen o jednom — o sobě, říkali si zprávy o zatyčkání, o novém pronásledování, o zákazech, o shazování z tramvají. Byl tu vždy někdo, kdo strašil druhé, a byl tu vždy někdo, kdo mu odporoval nebo říkal ještě horší věci. Každý den se úlohy střídaly.

Snad bylo kdysi dobré procházet se v dešti a dívat se do osvětlených krámtů, snad bylo dobré sestoupit do podzemí a dívat se na film, ve kterém pájilo slunce. Snad bylo dobré natáhnout se na pohovku a poslouchat ve tmě nějakou hloupou veselohru z rozhlasu, zatím co dešť šlehal do oken. Nevěděl jsem již o ničem. Rozpíval se mi onen svět. Již jsem jej neviděl v pestrých barvách, již v něm nesvítilo slunce. Drobil se na úlomky, marně jsem jej skládal dohromady.

Díval jsem se z oken obřadní síně na hřbitov. Dešť stékal po černém mramoru a na cestíčkách byly louže.

Neužitečná, hloupá smrt civěla z řad hřbitova, byla tak všední a nesmyslná jako ony pomníky.

Přišel jsem onoho dne ráno na hřbitov, byl jasný podzimní den a dosti teplý. Byl jsem v dobré náladě, protože jsem minulého dne seděl dlouho do noci u Materny a pak jsem se plížil domů, bylo mi, jako když jsem chodil za školu a myslil na to, že ostatní sedí v lavicích a třesou se, až budou vyvoláni. Chodili jsme hrát za školu hazardní hry do opuštěné plovárny, bouchali jsme kartami o dřevěný stůl, jako by nám patřil svět, to jsme si jen tak hráli na odvážné mládence, věděli jsme, že kdyby nás přistihli nebo kdyby nás někdo vyzradil, byli bychom vyloučeni ze školy.

Zapálil jsem si cigaretu, byla to dobrá cigareta, francouzská, plněná černým tabákem, byla to tlustá cigareta.

Nepřišel jsem první ani poslední, u kamen sedělo již několik lidí, ostatní se pomalu trousili. Nikdo z nich však nemluvil, dokonce ani neodpověděli na můj pozdrav. Trčeli jen tak na židlích a dívali se do prázdna. Někteří skláněli hlavy až k podlaze.

Nevěděl jsem je nikdy takto sedět, nemyslel jsem, že by kdosi blízký jim zemřel a že by oni seděli jako stráž u mrtvého, byli z různých rodin a lidi umíralo stále jako much, pohřbívali je přece na našem hřbitově. Byli vždy truchliví a vedli řeči plné hrozivých předtuch, ale házeli vždy tyto řeči na neviditelnou stěnu, házeli je vášnivě, aby se od stěny odrážely.

Mlčel jsem také. Ale bylo to těžké, sedět tak dlouhou dobu a civět před sebe. Kdybych byl doma, jistě bych to byl svedl, ale musil bych být sám.

»Venku je krásně,« řekl jsem pak a nikoho jsem neoslovil, »jako by se chtělo vrátit léto,«

Lidé stále mlčeli. Dříve by se jistě někdo byl našel, kdo by mi byl odpověděl, že venku vůbec není krásně, a svítí-li dnes trochu slunce, je to jen proto, že odpoledne bude pliskаницe, že ostatně je to jedno, je-li krásně nebo prší-li, že nám to stejně nepomůže, protože jsme ztraceni, protože

jsem prohrál válku a Honduras nás nechce pustit do země, ačkoli je to britský Honduras, na jehož známce je podoba britského krále.

Někdo jiný by se pak hádal o Honduras a dokazoval, že i kdyby nás chtěl Honduras pustit, nedostaneme se už tam, protože nás brzy umučí.

Třetí by říkal, že válka skončí do dvou měsíců (vždy to byly dva měsíce, ne více, ne méně), že mu to říká švagrová, která to ví od domovnice, která viděla, jak tamí balí zavazadla a chystají se k útěku.

A čtvrtý by se přel, že všechno je nesmysl, protože zahyne celá zeměkoule i s plactvem a rybami, jen hmyz zůstane na živu, blíží se den posledního soudu a nikdo se nezachrání.

»To nám nepomůže,« bude bédovat pátý, »i když všichni zahynou, my budeme první.«

A šestý prohlásí, že je již dost těch řečí, mluvmě o něčem jiném, třeba o tom, jak chutná mladá kachna s jablky.

A lidé budou mluvit dlouho o jídle, budou pořádat hostiny a sestavovat jídelní lístky, až se zase řeč stočí k úzkosti, až je zase strach donutí, aby plakali nad řekami babylonskými.

Ale mlčeli, nikdo z nich se ani nepohnul. A konečně se utrl Robert. Řekl zlostně:

»Ty nic nevíš? Ty nevíš, co se děje? Jdou transporty.«

Nevěděl jsem o ničem. Nevěděl jsem, co jsou to transporty, ale bylo to jistě něco zlého, protože je to přemohlo tak, že nemohli ani mluvit.

»Ti dva, co byli zabiti,« pokračoval Robert, »ti věděli, co se chystá.« — Zřejmě byl rád, že může někoho děsit, že se za chvíli připojí nový člověk ke kroužku stráže nad mrtvým. »Jako dobytek je nakládají do vagonů a vozí na východ. Říkají, že je odvázejí na práci. Ale vozí s nimi starce, ženy a děti. Když nemohou chodit, vozí je ručním vozíkem. Zítra jde první transport. Jsou to všichni chudáci, kteří brali podporu. Směji si vzít s sebou jen padesát kilogramů zavazadel.«

»Neměl bych těch padesát kilogramů,« řekl jsem.

»Nemusíš byste je mít,« odpověděl mi za Roberta člověk, který seděl vedle, »mohl byste jít na smrt lehce.«

»Člověk nejde na smrt lehce,« řekl jsem, »protože o smrti ví. Zvíře o smrti neví, tak může jít na smrt lehce.«

»Třeba to není ještě smrt, třeba potřebují opravdu pracovní síly na východě, chtějí tam stavět opevnění.«

»Mají tam dost lidí. Mají zajatce a totálně nasazené z celé Evropy. Vysílají pro ně rozhlas ve všech řečech. Zábavní programy s odřehovačkami. Operetní zpěvačky v něm zpívají o lásce a o domečku na stráni.«

»Ti, co nastupovali do prvního transportu, ti nezpívali. Odváželi je v noci, pochytili je po bytech. Šli těžce shrbeni, protože byli staří a nemocní, na zádech měli batohy a v rukou nesli kufr. Byli pobízeni křikem ke spěchu, protože kráčeli v noci. Byli němi, protože nesměli mezi sebou mluvit. Jen vysoké boty klapaly pravidelně na chodníku, ale tomu jsou již lidé zvyklí.«

»Nikdo neutekl?« zeptal jsem se.

»Nikdo,« řekl Robert. »Někteří byli nemocní, jiní říkali, že jsou nemocní, nikomu to nebylo nic platné, naložili je všechny do vagonů.«

»Ale nejsou spokojeni,« řekl člověk, který seděl vedle Roberta, »mají rádi zlato a šperky, touží po křišťálových lustrech a hedvábném prádle, chtějí by se procházet po hustých kobercích a pít čaj z mišeňského porcelánu. Ti chudáci neměli ani zlato ani krásně zařízené byty. Nebyl to pro ně žádný zisk. Jsou zklamání a zuří. Budou jim musit nyní dát transport bohatců.«

»Mluvil jsem s Fischelem, budou to nyní provádět jinak, budou všechno zapisovat, aby jim nic neuteklo.«

»Co nám zbývá?« zeptal jsem se.

»Jen čas,« řekl Robert, »ale i toho je málo.«

Nemohl jsem věřit v čas, ubíhal vždy rychle, když jsem byl s Rúzenou, nebo se vlekl těžce a namáhavě, zatím co jsem se díval na vlhké kolo na stropě. Neptátelel jsem se nikdy s časem a neohlížel jsem se na něj.

»Nevěřím na čas,« řekl jsem, »ještě se nikomu nepodařilo na něj vyzrát.«

»Boháči si myslili, že se vykoupí,« vypravoval dále Robert, »ale zklamali se — nemohli se vykoupit. Tamti jsou příliš nenasytní, chtějí všechno — domy, obchody, nábytek, prsteny, automobily a hračky. Milují věci, nebojí se loupit a vraždit pro věci. Milují všechny věci, i věci chudáků — ubohé skříně a obnošené boty. Chtějí zřítit velká skladiště — na obci již vyprazdňují synagogy — a tam chtějí všechno složit, chtějí se dívat na věci — ohmatávat látky, zabořovat ruce do zlata, čichat k toaletnímu mýdлу a naslouchat šustění hedvábí. Mnoho lidí zemře, protože mají tak rádi věci.«

»Boháči milovali také věci,« řekl jsem, »ale nic jim to nepomohlo. Věci jsou němé a je zbytečné je volat na pomoc. Jsou to blázni, věří-li ve věci, nebudou jim nic platné, až je budou musít zahazovat na útěku.«

»Neutíkají,« řekl kdosi z truchlicích.

»Budou utíkat,« řekl jsem, »lidé, kteří lpí na věcech, musí prohrát. Prohráli jsme také, když jsme chtěli zachraňovat nábytek.«

»To k ničemu nevede,« povídal Robert, »radím vám, abyste si opatřili jídelní misky a batohy a dali si ušít pytle.«

Nastává tedy jízda s padesáti kilogramy do neznámé země. Nikdo se nechtěl dohadovat o konci této cesty, raději se snažil mluvit o přípravách — o penězích zašitých do obrub šatů, o kelímčích sádla maskovaných jako marmeláda, o falešných zubních pastách s ukrytými penězi. Byly tu také jiné věci, jež byly cennější než dřívější elektrické gramofony, koberce a ledničky. Rozvlně se zase o ně zápas, budou se snažit je ukrýt, budou připisovat velkou cenu tužce a stroužku česneku. Upoutají se k těmto novým předmětům, budou je milovat a ochraňovat, jako milovali a ochraňovali klavíry a zlaté náušnice.

»Nebudu se o nic starat,« řekl jsem, »nebudu tahat padesát kilogramů po cestách necestách a odhazovat je

potom do příkopu. Nebudu chystat zavazadla pro tamty, protože nikdy nevíte, zdali vám je ponechají, jsou příliš chamtiví a sáhnou po pánvičce stejně jako po psacím stroji.«

»Dělejte, co chcete,« řekl kdosi, »ale pamatujte si, nikdo vám nic nedá ani nepůjčí, i kdyby to byl kapesní hrábek nebo kůrka chleba.«

»Až odjede transport bohatců, bude několik týdnů klid, než to zorganizují podle nového způsobu — nejdříve začne registrace, pak zase půjdou transporty. Bude k tomu třeba mnoho lidí a ti, kteří se tím budou zabývat, ti půjdou až naposled.«

»Olupovači mrtvol a hrobaři,« řekl jsem.

»Nebudete mezi nimi, nezávidíte jim,« poznamenal smutně Robert, »budou to lidé s velkými styky, bratrance a sestřence, nikdy se mezi ně nedostaneme. Již jsem to zkoušel, všechna místa jsou obsazena, i místa leštičů parket ukradených bytů.«

Pak jsem i já usedl do kruhu truchlicích. Nebylo třeba, abych si roztrhl šat a sypal na hlavu popel, byli jsme všichni již šedým popelem. Jako všichni jsem civěl do země na zaprášenou podlahu obřadní síně. Viděl jsem, jak šlapal blátem, průvod odváděný do vlaku, viděl jsem, jak šli těžce skloněni, doprovázeni klapotem okovaných bot, slyšel jsem skřípot nenamazaných ručních vozíků i tichý vzlykot a pláč. Krčili se mezi prachem, do kterého jsem se díval. Pavel byl mezi těmi, kdož půjdou s transportem bohatců. Byl kdysi velmi bohatý, patřily mu pozemky, budou si přát, aby brzy zemřel.

Viděl jsem, že čára, která se táhla prachem, byla klikatá, věděl jsem, že cesta nevede přímo k smrti, že je tu plno zastávek bolestiplných a pokorujících, průvod se pohyboval po této cestě a přeshlapoval na jednotlivých stanicích.

Toužil jsem, aby mě někdo pohladil po skloněné hlavě, představoval jsem si ženskou ruku, Růženinu ruku, ztvrdlou prací, a přeče tak lehkou a jemnou. Odtírl jsem oči od prachu a vztýčil se, rozhlédl jsem se kolem a usmál

se na smuteční stromy, se kterých stékala voda, na mramorové desky s krupějemi deště uvážími v ztlacených nápisech.

»Slyšel jsem kdysi,« řekl jsem, »že chtěli potápět lodě, snad by to byla lepší smrt než po dlouhé cestě železnicí na cizích rovinách. Slyšel jsem, že nerozumějí železnicím, bude to tedy strašná cesta. A moři asi také nerozumějí, nechť se ani na moře odváží.«

Muž, který seděl vedle Roberta, pojednou vyskočil a začal křičet:

»Už toho mám dost! Přestaňte mluvit o smrti, nevydržím to, zabiju se.« Mlčeli jsme a dívali se do prachu.

Den se vlekl pomalu, nikomu ani nenapadlo odejít předčasně, viděl jsem, že se báli ještě více nyní, když začaly transporty.

Pak jsem se vypravil k Pavlovi. Měl jsem to na cestě domů, bylo to ovšem snadné, mít něco na cestě, když jsem jezdil přes celé město. Pavel bydlil nyní na Starém Městě, znal jsem jeho novou adresu, ale nebyl jsem nikdy u něho, bál jsem se, že mě bude považovat za výtíčku.

Dům, ve kterém nyní bydlil Pavel, byl starý a temný, bylo v něm plno výklenků a koutů, stoupal jsem pomalu a namáhavě po vyšlapaném schodišti až do třetího patra a zastavil se u bytu, na jehož dveřích byl lístek s mnoha jmény a počtem zazvonění. Hledal jsem mezi nimi Pavlovo jméno.

Zazvonil jsem předepsaným počtem a vstoupil do před síně, když mi přišel někdo otevřít, byl to jistě Pavel, protože počet zazvonění byl správný, ale neviděl jsem jeho tvář. Uspěl jsem však brzy jeho hlas. Dal jsem se jím vést, ježto cesta byla obtížná, musili jsme se proplétat mezi skříněmi, koši, kufrů a různým harampátím, předstíhala byla zastavena a lidem byla ponechána jen úzká ulička.

Vešli jsme do pokoje, velkého a temného, zatíženého starým, ručně vyřezávaným nábytkem, jehož těžké kusy se na nás dívaly výhrůžně. Kromě nábytku tu byla spousta košů, kufrů a škatulí. Usedli jsme na nepohodlné

židle s vysokými opěradly, potažené vzorkovanou kůží s vytlačenými květy leknínů, k dubovému stolu.

»Odjždím,« řekl Pavel, »zavolali nás. Žena s dcerkou běhají po známých a shánějí věci pro transport. Jsi jistě unaven, ale nemohu ti nabídnout ani čaj. Nemíj teď naše hodina v kuchyni.«

»Nemíj třeba,« odpověděl jsem. »Přišel jsem jen na skok, abych se s tebou rozloučil, víš přece, že musím být v osm hodin doma.«

»Jsem rád, že odjždím,« řekl Pavel, jako by mě ani neslyšel. »Trestají nás a mučí lidmi. Pět rodin se hádá a pere o plyn, o místo ve špiži, o úklid záchodu. Křičí na sebe celý den, pláčí a bědují. Je to těžké žít mezi tolika lidmi.«

»Nebudeš sám ani tam,« řekl jsem, »člověk nemůže být sám. Pavle, nenapadlo tě někdy, že bys mohl zmizet a nenastoupit?«

»Nemohu se skrývat v lesích s rodinou. Ostatně ani lesy nejsou, jsou byty, policejní přihlášky, kmenové listy, pracovní knížky, občanské legitimace, křestní a domovské listy. Nezbuďte mi nic jiného než být číslem.«

»Jak to?«

»Ano, číslem zavěšeným na krku, upevněným na kufru, nalepeným na batohu. Pak na sebe naložím padesát kilogramů a půjdu. Nechceš si vzít nějaké věci?«

»Nestojím o věci, jsem rád, že již žádné nemám.«

»Nemohu ti dát žádné peníze, ale mohl bys něco prodat.«

»Nechci nic prodávat. Dostávám něco za to, že chodím na hřbitov, a to mi stačí.«

»Rekl jsem André, že pojedeme vlakem, těší se již na vlak, řekl jsem jí, že uvidí stromy, vysoké nebe a zvířátka.«
»Je to tak dobře. Těšil jsem se vždy na vlak, když jsem byl malý.«

»Podívej se na ty tapety, jsou na nich květy, tulipány, růže a jahodové listí. Dávali květiny na všechno, na talíře, židle, i na záchodové mísy. Ve vázách měli květiny z papíru a listy z navoskovaného plátna. Nikdy se nedotýkali

živých květin, nikdy neleželi na louce a neběhali v dešti po cestách. Pepiku, my jsme jezdili na motorkách a lyžovali na srázech. André se těší na živé květiny.«

»Sbohem, Pavle, musím již jít. Snad na mne čeká doma u vrátek posel se žlutým lístkem. Snad se brzy sejdem.«

»Nikdo se již s nikým nesejde, ale na tom nezáleží.«
Sestupoval jsem pomalu, schodiště bylo špatně osvětleno. Musil jsem opatrně našlapovat, sestupoval jsem do tmy. Ale dole u domovních dveří bylo světlo. Stála u nich domovnice, postavila se tak, aby na mne mohla vidět, otevřela dveře svého podzemního bytu, aby mě světlo zasáhlo přímo do tváře. Prohlížela mě dlouho a pečlivě, dokud jsem nezavřel za sebou dveře.

»Nikdo nesmí nic odnést z bytu nebožičkova,« řekl jsem si, »vrány krákorají a supové se slétají. A za tygrem jde vždy hyena. Jenže někdy přijde hyena dříve než tygr.«

»Máničko, nechtěla bys jít do biografu?« ptal se mladý muž dívky. Stál jsem před nimi v tramvaji. Tramvaj nebyla plně obsazena, mohl jsem si sednout, ale raději jsem stál, protože bych byl musil vstávat, kdyby byl přišel kdokoliv, bylo mi protivné vstávat, když se celá tramvaj na mne dívala.

»Hrají báječný film, byl na něm Lojza a povídá, že je prima.«

»Tak tedy půjdeme.«

»A potom bychom mohli jít do vinárny, dávají tam dvě deci a dostane se tam všechno bez lístků, to víš, jen pro známé.«

Smáli se a vypravovali si o filmech a dobrých jídlech, pak řekla Máňa:

»A kdy se budeme brát, já to už nemohu poslouchat, celá naše oktáva se již vdala, jen já jsem zbyla na ocet, copak chceš, aby mě poslali na práci? Když si mě nevezmeš, je tu dost jiných.«

»Nemáme byt. Já bydlím v podnájmu a ty u rodičů.«

»Bytů bude dost, slyšel jsi o těch transportech?«

»Ale ty byty dostanou jen oni. Ani kdybych se dal

Co by sis počal s 9 životy?

k vlnařům, tak by mi nedali byt, leda nějakou zašticnicovanou díru.«

»Už jsem ti povídala, buď si mě vezmeš, nebo tu bude někdo jiný, ale já pracovat nepůjdu,« křičela Máňa.

Nechtěl jsem poslouchat jejich hádku a odešel na plošinu.
»Lidé vědí, že jdou transporty,« řekl jsem si, »snad je někdy potkávají, snad vidí světla baterek, když jdou z vináren, slyší ostré povely a dupot okovaných bot a těžké, plouživé kroky lidí klesajících pod nákladem.«

»Najíme se, Tomáši,« řekl jsem, když jsem přišel domů, »usmažíme si špalíčky starého chleba na margarínu, je to také jídlo. Někteří lidé umírají pro margarín a jiní si jdou zase pro smrt tmou. A pod námi je město, lidé tam chodivají do biografů a dívají se, jak jsou splétány a rozplétány lidské osudy tak vesele a vtipně, jak se to nikomu nepodaří. A také se hádají, protože nemohou dostat byt a musili by jít do ciziny na práci.«

Najedli jsme se s Tomášem. Pak jsem mu řekl:

»Počkej na mne, jdu si jen zahrát, přinesu ti kosti, až se vrátím, je to taková veselá hra, strhnu si hvězdu a půjdu navštívit Maternu, je to dobrá hra a spravedlivá, protože mám jen jeden život a ještě k tomu neopakovatelný, kdežto ty jich máš devět. Ačkoli tomu nevěřím, co by sis počal s devíti životy?«

U Materny seděli lidé. Bylo tam teplo a Maternova matka mi dala čaj s buchtou. Pil jsem horký čaj a přikusoval buchtu. Mluvílo se o válce. Válka, to bylo daleko, připadalo mi, že sedím ve tmě a dívám se na film. Lidé tam na sebe stříleli a utíkali přes pole, váleli se po příkopcích, kulometry štěkaly a děla hřměla. Města hořela a na zřícených budovách vlály prapory. Bylo mnoho měst a bylo mnoho praporů, visivaly také v našem městě, ačkoli nebylo zbořeně, bylo mnoho řvavé hudby. Ale viděl jsem jen ručičky hodin pomalu se posunující, slyšel jsem jejich tikot, pravidelný, neustávající.

»Co je s tebou, Pepku?« řekl Materna. »Zase se díváš do země?«

»Vezmi to takhle, Franto, lidé nadávají to, zase ono, ale aby chtěl někdo nastavit krk, to zase ne, příkladně...«
Nyní mluvili zase o továrnách, sabotážích, tovární stráži a udavačích.

»Tak co je s tebou?« opakoval Materna.

»Nic,« řekl jsem, »jdu transporty.«

»Co je to?«

»Svolají lidi, vezmou jim dokumenty, pověsí jim na krk čísla. Pak je zaženou někam na východ.«

»Aha, už vím. Šel jsem tuhle kolem radiotruhu, a jak tak jdu po chodníku, vrazím na strážníka. Povídá mi: 'Jděte na druhý chodník, tady se nesmí chodit.' Já na to: 'Tak to nesmí jít člověk ani po chodníku, když jde ze šichty domů?', ale už jsem se hnál pryč, protože na mne řval, že mi ukáže, co se smí nebo nesmí. Tak asi v tom radiotruhu něco chystají pro ty transporty.«

»Ano,« řekl jsem, »jsou to dřevěné pavilony, jen tak sbité z latěk, kamna tam nejsou, protože by to chytlo. Vozili tam z obce slámu. Tamti říkali, že si zařizují cirkus.«

»A tobě se do cirkusu nechce.«

»Nechce.«

Představoval jsem si, že budeme ležet namačkání na slámě, jak se budeme třást zimou a ještě více strachem, protože nyní budeme úplně v jejich moci. Seděl jsem blízko kamen, pil horký čaj a přikusoval buchtu plněnou marmeládou, bylo mi dobře za tepla mezi lidmi, kteří mluvili o válce a o práci v továrnách. Bylo mi dobře, i když jsem stále slyšel tikot hodin, pravidelný a neustávající.

»To tedy znamená, že sbalíš své saky paky a půjdeš na východ?«

»Až na mne dojde.«

»Na štěstí jsi hodně daleko v abecedě.«

»Nedají na abecedu. Mají svou vlastní abecedu. Nevím, jak ji vynalezli. Nebo si chtějí hrát na rybáře a házet sítě do vody. Nemohu si ani vypočítat, kdy přijde má hodina.

Musím čekat, až mě zavolají, a to může být zítra nebo za rok, lidé je ještě dost.«

»A když tě zavolají, nastoupíš?«

»Nastoupím, nedovedu si vymyslet nic jiného.«

»Tak s tím počkej, to se ještě uvidí.«

Materna začal zase mluvit se svými kamarády. Byla to dobrá slova »to se ještě uvidí« a příjemně hrála, věděl jsem, že je to nesmysl, že mi nikdo nemůže pomoci, ale byl to cípek naděje, jen malý cípek, kterého se může člověk přidržet. Věděl jsem, protože jsem to četl kdysi v knize, kterou jsem rychle hltal, aby mě nepřistihl strýc, že člověk sestoupil do jeskyně, setkal se tam s chobotnicí a zápasil s ní tak dlouho, až ji přemohl; byl to dobrý román a třásl jsem se o jeho hrdinu, ostatně jsem nikdy neviděl chobotnici, leda na obrázku, který znázorňoval tento výjev v knize. Věděl jsem, že člověk musí zvířeti, ptál jsem si to a doufal jsem, že se mu to podaří, bylo velmi příjemné číst knihu a věřit ve vítězství. »To se ještě uvidí,« opakoval jsem si, »možná, že to bude dlouho trvat, než mě zavolají, a zatím budu jíst, číst, spát, kouřit a přidržovat se cípku naděje.«

Dostal jsem nějaké zbytky jídla pro Tomáše, nebylo to nic zvláště dobrého, ale Tomášovi nemohl nikdo vyčítat, že by byl vyběravý.